

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta

Analýza profesní mluvy hasičů
Bakalářská práce

Vedoucí práce : doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

Autor práce : Vendula Mihalyová

České Budějovice 2008

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích

dne .....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji doc. PhDr. Marii Janečkové, CSc., za odborné vedení, cenné rady a pomoc při realizaci této práce.

Dále děkuji všem komunikantům, kteří mi poskytli významný jazykový materiál a byli ochotni se mnou spolupracovat.

Anotace

Analýza profesní mluvy hasičů

Tématem bakalářské práce je profesní mluva hasičů a její jazyková charakteristika. Práce je rozdělena do dvou částí - teoretické a praktické. Teoretická část se týká historie hasičských sborů, jejich vzniku a vývoje až do současnosti. Praktická část je zaměřena na profesní výrazy v mluvě hasičů, všímá si jejich formální i významové stránky. Cílem práce je získat přehled o profesní komunikaci využívající jazyka k stručnému, ale přesnému vyjadřování.

Abstract

An Analysis of the Firemen's Jargon

The topic of my bachelor project is the analysis of firemen's professional language and its language characteristics. The work is divided into two parts – theoretical and practical. Theoretical part focuses on history of fire brigades, their beginnings and development up to the present. Practical part is focused on professionalisms in firemen's language and it takes note of its form as well as its meaning. The aim of the project is to obtain overview of professional communication using the language for concise yet exact expression.

Obsah

Úvod	2
I. TEORETICKÁ ČÁST	4
1. Před vznikem hasičských dobrovolných sborů	4
2. Období let 1895-1914	6
2.1 Základní kategorie členské základny	6
2.2 Členění požárního družstva	7
3. Období z let 1914-1918	9
4. Období let 1918-1938	10
5. Období let 1939-1945	14
6. Doba poválečná 1945-1947	16
7. Požární ochrana v letech 1948-1959	18
8. Období let 1960-1968	21
9. Období let 1969-1989	24
10. Období let 1990-2002	28
II. PRAKTICKÁ ČÁST	31
11. Obecné výklady o slangu	31
12. Slovník sestavený z výrazů profesní mluvy hasičů	34
13. Tematické rozdělení slovní zásoby uvedené ve slovníku	42
14. Slovní zásoba hasičů a způsoby jeho obohacování	44
15. Klasifikace profesních pojmenování podle způsobu utvářenosti	48
16. Závěr	51
17. Použitá literatura	52
18. Seznam příloh	55

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat profesní mluvou hasičů. Téma jsem si zvolila proto, že jsem se chtěla více dovědět o práci hasičů, jejichž pomoc je výrazná, ale málo doceněná. Proto v teoretické části popisuji vznik hasičských sborů v okrese České Budějovice, jejich vývoj a změny, kterými prošly. K tomu mi posloužila hasičská kronika okresu České Budějovice. Pro praktickou část jsem sbírala výrazy tvořící součást této profese. Z nich jsem sestavila slovník obsahující vždy pojmenování z profesní mluvy hasičů a doplňující pojmenování, stylisticky neutrální. Někdy bylo třeba významy i souvislosti vysvětlit širěji. U jednotlivých slov ze slovníku sleduji jejich vznik, slovotvornou strukturu, gramatické významy, lexikální význam a stylistické zařazení. Pokusila jsem se také získaný materiál roztřídit tematicky a z hlediska slovotvorné utvářenosti. Práce je doplněna o přílohy obsahující fotografie z hasičského muzea ze Stach u Vimperka. Do příloh jsem kromě fotografií zahrnula hasičské zkratky a hasičské desatero.

Následující kapitoly jsou věnovány historii dobrovolných hasičských sborů a jejich činnosti. Celou látku vztahující se k této oblasti jsem rozdělila do deseti kapitol. Historický materiál mi poskytla především kronika, z níž jsem čerpala nejvíce a kterou uvádím v seznamu pramenů. Další informace jsem získala v hasičském muzeu ve Stachách a z ústního podání příslušníka hasičského sboru v Dolním Dvořišti, pana Rudolfa Vacka.

K jazykové analýze jsem použila *Příruční mluvnici češtiny* (část věnovanou lexiku a slovotvorbě), dostupných slovníků, učebnice *Stylistiky* a další odborné literatury, které všechny uvádím v seznamu literatury. Nejprve jsem sestavila abecední slovník výrazů z profesní mluvy hasičů, potom jsem si všimla pojmenovacích postupů, které byly využity při tvoření lexikálních jednotek. Celkem se mi podařilo shromáždit 90 lexikálních jednotek tvořících součást hasičské profesní mluvy. Určitě to není počet konečný, ale snažila jsem se využít shromážděný materiál k jazykové analýze co nejefektivněji.

Literatura vztahující se k tzv. sociálním nářečím, tj. ke slangu zájmových skupin, k profesní mluvě i argotu) je velmi bohatá, využila jsem zatím jen část z ní.

Pozornost jsem věnovala zejména slootovorné stránce profesních výrazů, protože největší počet z nich je tvořen odvozováním.

I. TEORETICKÁ ČÁST

K historii hasičských sborů

1. Před vznikem dobrovolných hasičských sborů

Oheň je jedním z mnoha důležitých faktorů, který zásadně ovlivnil vývoj lidstva a umožnil mu pokrok v mnoha oblastech. Zpočátku zajišťoval teplo, světlo a úpravu pokrmů, později za jeho pomoci byla vypalována keramika, kovy, upravovány suroviny a mnoho dalšího. Při všem, co oheň blahodárně lidstvu dal, ušetřil mu i draze zaplacené poznání, že je dobrým pomocníkem jen tehdy, pokud je dobře hlídán. Za opomenutí pravidel bezpečnosti, se vždy draze platilo majetkem i životem.

Středověkým dřevěným stavením s doškovými střechami stačilo málo a obyvatelé se pak museli soustředit již pouze na záchranu svých životů i zvířat. Hořící sláma z doškových střech byla vynášena žárem do povětří a stávala se velkým nebezpečím pro okolní domy, kterým se prolévaly a kropily střechy vodou, aby se oheň nepřenesl také na ně. Města i panství vydávala nařízení, která měla omezit vznik požárů.

Mezi první opatření směřující k předcházení ohňům náleží požární řád z doby panování krále Přemysla Otakara II. V nařízení z první poloviny 14. století se ukládá řemeslníkům, aby měli háky a v čas ohně jimi pobořili hořící stavení. Kdo by tak neučinil, měl být stíhán peněžitou pokutou.

V období husitských válek, v první polovině 15. století, došlo k vypálení mnoha tvrzí, vesnic a měst, byla to součást jejich válečné taktiky. Město Trhové Sviny postihly rozsáhlé požáry a na jejich neblahou paměť se v nové verzi městského znaku z roku 1489 objevily dva červené plameny šlehající z městských hradeb.

V rožmberské instrukci z roku 1560 se ukládá, aby každý hospodář a hospodyně se před ohněm opatrovali a nedělali škody ani sousedům. Rychtář a koňšelé měli každého čtvrt roku kontrolovat zacházení s ohněm. Vznikne-li u někoho z neopatrnosti oheň, bude vrchností potrestán pokutou 10 kop grošů, kdyby oheň někdo založil úmyslně, propadne hrdlem i statkem.

Za třicetileté války (1618-1648) bylo mnoho zdejších vesnic a měst vypáleno. Pro královské město České Budějovice byl v roce 1747 vydán požární řád, který se opíral o staré místodržitelenské rozkazy. Mimo organizování pomoci při požárech se určovalo, které hasicí nářadí musí obec pro tyto účely mít. České Budějovice měly mít jednu velkou, jednu střední a tři malé stříkačky.

V Praze byl 22. září 1755 vydán řád, který obsahoval předpisy pro hašení ohně, vyhlášení poplachu, preventivní opatření a příkaz časté kontroly ohnišť. V závěru je uložena povinnost veřejného seznamování se s tímto řádem dvakrát do roka. Odmítnutí pomoci při hašení ohně se trestalo vězením nebo pracemi v železech.

Dalším patentem je *Hasicí řád* vydaný 25. 7. 1785 císařem Josefem II. Tento řád tehdy zahrnoval požární ochranu od prevence až po odstranění škod.

Doba zakládání prvních hasičských sborů

V největších městech se v polovině 19. století rychle rozvíjel průmysl a vznikala i potřeba zakládání nových hasičských sborů. Zprávy o zřízení dobrovolného hasičského sboru pronikaly v Praze již v roce 1847. V roce 1874 pracovalo v Čechách již 107 dobrovolných hasičských sborů. V této době byly také hojně zakládány hasičské odbory při sokolských tělovýchovných jednotkách. V roce 1876 se v Praze konal první zemský hasičský sjezd. Zúčastnilo se ho více jak 800 hasičů. Z českobudějovického okresu se zúčastnili pouze zástupci hasičského sboru z Týna nad Vltavou.

V roce 1878 začal vycházet český odborný časopis pod názvem *Český hasič*. Od roku 1789 byly zakládány první české hasičské župy.

Nejstarší český sbor dobrovolných hasičů na jihu Čech vznikl roku 1868 v Táboře. Zakládání dobrovolných hasičských sborů bylo pouze ve městech, kde se našly prostředky na jejich poměrně náročné vybavení.

2. Období let 1895-1914

V letech 1895 až 1914 zde vzniklo dalších 121 hasičských sborů. Rozmach hasičství zasáhl větší i menší vesnice, kde u zrodu stáli starostové obcí a z pokrokové vesnické inteligence hlavně učitelé. Největší část členské základny vesnických sborů tvořili rolníci. Menší početní zastoupení měli řemeslníci a živnostníci. Kromě učitelů se aktivně zapojili lékaři, advokáti, duchovní správci farností a úředníci. Do některých sborů vstupovali i židé, někdy měli také velké zásluhy o založení hasičského sboru.

Hasičské zbrojnice se v tomto období stavěly vesměs na obecním pozemku, většinou u obecního rybníčku. V některých případech se hasičská zbrojnice pro nedostatek místa přistavěla k obecní kovárně.

Mimo označení hasičská zbrojnice se používalo pojmenování hasičský sklad, skladiště, schráň, kůlna, kůlna na hasičské náčiní.

2.1 Základní kategorie členské základy

- A)** Činní členové vykazovali aktivní činnost ve sboru a do pokladny odváděli pravidelné měsíční příspěvky ve výši 10-20 haléřů.
- B)** Přispívající členové se neúčastnili aktivní hasičské práce, ale odváděli až dvojnásobně vyšší příspěvek než činní členové.
- C)** Zakládající členové při zakládání spolku zaplatili jednorázový příspěvek, nejméně 20 korun.
- D)** Čestní členové byli dlouholetí zasloužilí členové, kteří za dlouhá léta členství ve stavu vykonali mnoho dobrého pro hasičství vůbec. Za zásluhy býval letitému starostovi či veliteli ponechán titul čestný velitel.

2.2 Členění požárního družstva

- A) Četaři - nejčastěji dva - vystupovali ve funkci velitelů, zpravidla jeden velel obsluze stříkačky a druhý řídil ostatní složky.
- B) Lezci měli za úkol pronikat do ohněm ohrožených míst, zachraňovat osoby a popřípadě vynášet majetek. Pracovali s žebříky, sekerami a lany. Při ohni zasahovali jako první a vykonávali nejobtížnější práci, při které docházelo často k těžkým úrazům.
- C) Bourači byli vybaveni dlouhými háky a podle možností strhávali na zem hořící materiál, který by se mohl zřítit na záchranáře.
- D) Stříkačníci tvořili nejpočetnější část družstva, jedni obsluhovali stříkačku a druzí rozvínovali a spojovali hadice.
- E) Zdravotníci měli za úkol ošetřovat raněné a dopravovat je do bezpečí.
- F) Trubači při požárním poplachu troubili HO-ŘÍ.

Členové požárního družstva kromě zásahů u požárů prováděli cvičení, hlídky a prevenci. Každý rok bylo předepsáno cvičení letní - praktické a zimní - teoretické. Letní cvičení se zaměřovalo na zdokonalení technické stránky zásahu u požáru.

Vznik hasičského sboru na vesnici znamenal rozvoj společenského života. Hasiči pořádali různé společenské akce, taneční zábavy, věnečky, církevní a národní slavnosti.

Hasičské sbory se také věnovaly vzdělání a rozšiřování kulturního obzoru svých členů. Jednotlivé spolky zřizovaly vlastní knihovny. Kromě odborných hasičských knih se v nich objevovala beletrie a jiné populárně naučné knihy. Od roku 1886 vycházely časopisy *Věstník Zemské ústřední hasičské jednoty království českého*, od roku 1889 *Hasičské listy*, od roku 1895 *Hasičské rozhledy*.

Významná osobnost českého hasičského hnutí Jakub Alois Jindra se projevil jako vynikající znalec literatury a publicista. V *Hasičských rozhledech* vedl pravidelnou rubriku *Úvahy literární a kritika*, přispíval i do dalších tiskovin. Cenným se stal spis *Česká literatura hasičská* z roku 1893.

Staré hasičské prapory vlastnily v tomto období sbory z Ledenic, Říмова, Hojné vody, Týna nad Vltavou a Trhových Svinů. Na většině je vyšitý rok

založení sboru. Dochovalo se též několik medailí a odznaků. Například stříbrná medaile k 25letému trvání sboru dobrovolných hasičů v Českých Budějovicích z roku 1899.

3. Období z let 1914-1918

26. července 1914 je dnem vyhlášení částečné mobilizace. Světová válka krutě vstoupila do života všech hasičských sborů, nebyl jediný, jehož členové by nemuseli odejít na frontu. Zpočátku nastoupili všichni muži od 21 do 37 let, postupem času byly povolány zálohy od 18 do 50 let.

Hasiči se od počátku světové války zapojili do samaritánské služby a výrazně pomáhali v místech, kudy vedla železnice, dopravovat raněné a nemocné vojáky do veřejných a pomocných nemocnic Červeného kříže. V Čechách bylo v roce 1915 utvořeno 186 českých hasičských kolon pro místní dopravu raněných a nemocných vojáků. Ke konci války pracovalo 864 přepravních čet s 12 103 členy. Vojáci byli přepravováni do nemocnice na povozech tažených koňmi.

V průběhu války se situace civilního obyvatelstva neustále zhoršovala. Docházelo k novým odvodům mužů, kteří byli plnoletí, a v obcích zůstali jen starci, ženy a děti, na nichž ležela veškerá práce. Byli zatěžováni rekvizicemi koní, dobytka, obilí, potravin a dalších produktů. Snažili se uchránit potraviny a zakopávali je do země nebo je schovávali ve stodole či na půdě. Úředně byl zaveden lístkový přidělový systém na potraviny a některé další zboží.

Některé hasičské sbory zakládaly ženské odbory a jinošské družiny, aby se udržela akceschopnost stavu alespoň v případě požáru. Podle celostátní statistiky bylo k válečné službě povoláno asi 85 tisíc členů dobrovolných hasičských sborů, z nich 11 150 padlo, 2543 zemřelo na následky zranění a 157 mužů zůstalo nezvěstných.

4. Období let 1918-1938

28. 10. 1918 vznikl samostatný a svobodný Československý stát. Samostatnost a svoboda znamenaly povzbuzení pro hasičskou práci. 21. 12. 1918 se v Brně konala ustavující schůze Svazu dobrovolného hasičstva československého s pěti zemskými jednotami – Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko, Podkarpatská Rus. První valná hromada České zemské hasičské jednoty, která se sešla 9. června 1919 v Praze, se usnesla změnit dosavadní název *Zemská ústřední hasičská jednota Království českého* na *Česká zemská hasičská jednota (ČZHJ)*.

V roce 1919 se konala řada oslav samostatného Československého státu, některé hasičské sbory byly přímými organizátory těchto oslav, sázely se lípy svobody, pod jejichž kořeny se často ukládaly láhve s dokumenty. Na celém území probíhaly četné finanční sbírky. Například sbírka ve prospěch *Matice Opavské*. V průběhu dvacátých let podobné sbírky pořádaly i hasičské sbory, a to hlavně na vybudování pomníků padlým ve světové válce.

Technická komise *Svazu dobrovolného hasičstva československého* vydala v roce 1920 nový předpis o stejnokroji, výzbroji a označení. Stejnokroj českého hasičstva zůstal nezměněn, zásadně se však změnil způsob označení hodnotí a funkcí. Čamarové distinkce z ramenou zmizely a byly nahrazeny rukávovými štítky na levém nadloktí, hodnotí se vyznačovaly různými kombinacemi pletenek v podobě obráceného písmena V.

Lidé si v tomto období často pletli hasiče se zaměstnanci státních drah či pošt, přestože na čapkách a opascích měli znak hasičstva ČZHJ.

Po roce 1920 se plně obnovila většina hasičských sborů za přispění nastupující nové generace. Stěžejní funkce ve sborech byly svěřovány převážně učitelům. 7. prosince 1921 byli učitelé při jednání Národního shromáždění hrubě uraženi, a proto odstoupili z funkcí, což způsobilo částečné ochromení stavů. Následovala omluva a učitelé opět své funkce přijali.

Od začátku dvacátých let se dostávaly do vybavení některých hasičských sborů první typy motorových stříkaček. Hasičský sbor v Hluboké nad Vltavou byl zřejmě první, který motorovou stříkačku vlastnil. Motorizace stříkaček způsobila ve

výzbroji hasičstva obrovský pokrok, neboť zásah proti požáru se stal nyní mnohem účinnější, odpadlo nebezpečí úrazů.

Zemská hasičská jednota vydala v roce 1922 rozkaz, že ve všech hasičských sborech musí být samaritánské čety. V uvedeném roce se konaly kursy, po jejichž ukončení účastníci složili slib a obdrželi osvědčení o způsobilosti poskytovat první pomoc zraněným do příchodu lékaře. Samaritánské kursy vedli zkušení lékaři. Samaritánství se osvědčilo jako potřebné už v průběhu první světové války. V roce 1920 byl stanoven pro ženy samaritánky originální pracovní stejnokroj. Muži samaritáni byli ve službě označeni na levém nadloktí bílou páskou s červeným křížem.

Ve dvacátých letech sídlila společně s hasičským sborem v Radniční ulici v Českých Budějovicích Městská záchranná stanice, lidově nazývaná *Chcípáčka*, s vozem pro pacienty s infekčními chorobami. Vozy měly ještě koňské spřežení. V roce 1924 zakoupilo město plně vybavený samaritní automobil a v roce 1926 druhý, značky Laurin & Klement.

V první polovině dvacátých let jsou v hasičských sborech doloženy ženské odbory: v Doudlebech roku 1922, v Borovanech roku 1925, dále ve Zborově a Komařicích. Rozvíjela se velmi bohatá kulturní činnost. Oblíbenými se staly hasičské plesy, zábavy a merendy (maškarní veselice). Ve větší míře probíhaly slavnosti otevření hasičských zbrojnic, svěcení stříkaček, praporů a podobně. Můžeme sem zahrnout i okázalé hasičské pohřby s velkou účastí krojovaných hasičů.

Mnohé hasičské sbory každoročně oslavovaly 7. března, narozeniny prezidenta T. G. Masaryka, většinou zapálením vatry na nejvyšším kopci v blízkosti obce.

Město Trhové Sviny a okolí mohly hovořit o epidemii žhářství. V průběhu jednoho roku 1923-1924 vzniklo 32 požárů. Členové hasičského sboru trvale drželi hlídky. V noci z 31. 8. na 1. 9. 1924 vypukl oheň na čtyřech místech současně. Ze čtyř požárů a dvou pokusů byl usvědčen syn mlynáře ze Slavče. Dále byl usvědčen 13letý syn domkáře z Rejt ze tří požárů a byl odsouzen k šestiměsíčnímu vězení. V říjnu 1924 bylo dokázáno žhářství jistému Karlovi D., který byl odsouzen k desetiletému trestu v žaláři. Odsouzený si podal stížnost k vrchnímu soudu v Praze a ten mu zvýšil trest na 18 let těžkého žaláře. O žhářství věděl otec i matka, matka se ze zoufalství oběsila. Časté požáry v Trhových Svinech ukázaly, že staré stříkačky hasičského stavu k likvidaci požárů nestačily.

19. dubna 1925 městský a okresní úřad sboru společně zakoupily od firmy Stratílek autostříkačku, která se stala na dlouhá léta záštitou města i okolí proti požárům.

Od poloviny dvacátých let byla prováděna celoplošná elektrifikace zdejších obcí, a tak hasičům přibyla další životu nebezpečná záludnost. Vypínání elektrického proudu se stalo prvořadou záležitostí před samotným zásahem. V některých případech požáru hasiči vypínali celou vesnici.

Stejnokrojový předpis *Československého hasičstva* z roku 1927 zrušil nepraktické značení hodnotí a funkcí pletenkami na štítcích levého nadloktí z roku 1920. Vrátil se k původnímu značení hodnotí čamarovými pletenkami na obou ramenou stejnokroje.

V roce 1928 došlo ke změně v oslovení z dosavadního *bratře*, na *příteli*. Podobně jako ve starším období, byly i nyní na vesnicích stavěny hasičské zbrojnice v blízkosti vodních zdrojů. V průčelí části zbrojnic bývala dvoukřídlová vrata a nad nimi bylo heslo *Vlasti zdar - ohni zmar*.

V třicátých letech se konala řada významných krajských hasičských sjezdů, cvičení a školení pro případ napadení republiky. V roce 1932 byla v Českých Budějovicích vytvořena pobočka hasičské vzájemné pojišťovny. Jejím prvním zástupcem se stal Miroslav Šrol.

Téměř od počátků třicátých let se veřejně hovořilo o válečném nebezpečí ze strany sousedního Německa. Hasičské sbory vyvíjely činnost, která souvisela s obavami o osud republiky. Aktuálními se staly přednášky o leteckých a plynových útocích, pořádaly se branné kurzy, kde se jim dostávalo poučení, jak zachránit obyvatelstvo před následky leteckých náletů. Hasiči dostávali plynové masky. Ve sborech vznikaly čtyři civilně protiletecké ochrany obyvatelstva. V rámci Čech byly hasičské sbory dávány za vzor, neboť vedení přísně dbalo na dodržování stanov organizace a to vše bylo srovnatelné s vojenskou disciplínou. V předválečném období docházelo k vylučování značného počtu členů za hrubé porušení kázně, špatné chování, neplnění úkolů, podnapilost, napadení a neplacení příspěvků. Postižený většinou dostal důtku, nebo mu byla odebrána výstroj na jeden rok. Postihy neminuly ani ženy.

V roce 1936 přijalo Československé hasičstvo nový stejnokrojový předpis, podle vzoru jugoslávských hasičů. Shodou okolností byl velmi podobný stejnokrojům a čapkám československé armády. Kroj vycházkový byl z tmavomodrého sukna nebo příze, ke kterému se nosila čapka s štítkem. Pracovní stejnokroje byly z plátna v barvě

vojenské (khaki zelené). Mezi významné události meziválečného období patřilo zřizování hasičských praporů. Prvním praporem ve zdejších kraji se stal už v roce 1895 Trhosvinenský.

Při toku velkých řek, hlavně Vltavy a Malše, se zřizovaly vodní stráže, které vlastnily lodě a čluny a měli pomáhat lidem, zvířatům, ale i při vyprošťování utonulých.

Na počátku roku 1938 se k československým hranicím začala stahovat německá vojska, vláda povolala v květnu do zbraně část záloh. 23. 9. 1938 byla vyhlášena plná mobilizace záloh do 40 roků i některých starších. Mnoho členů hasičských sborů nastoupilo. Dne 30. 9. 1938 došlo k násilnému odtržení českého pohraničí od Čech a jeho připojení k Německu. Po tomto odtržení nastalo houfné stěhování obyvatelstva české národnosti vyhnaného ze svých domovů. Téměř přes noc muselo zmizet vše, co připomínalo Čechy a hasičské sbory. Mezi vysídlení byli v mnoha případech i hasiči. Vláda Československé republiky byla nakonec nucena přijmout mnichovský diktát, a tak docházelo k demobilizaci. 15. března 1939 obsadily jednotky německé armády naši zemi na dlouhých 6 roků.

5. Období let 1939-1945

Dne 15. března 1939 byl vyhlášen takzvaný Protektorát Čechy a Morava. Po násilném utvoření protektorátu stál celý český stát i hasičstvo před jedním ze svých nejstrašnějších období v dějinách. Podle vládního nařízení musely všechny dobrovolné hasičské sbory oznámit, zda chtějí nadále vyvíjet svou činnost, jinak dnem 30. června 1939 zanikají.

Nejvyšší institucí hasičstva v protektorátu se od května 1939 stal *Svaz českého hasičstva v Čechách a na Moravě* se sídlem v Praze. Od 1. dubna vyšel zákaz používání čamarových slavnostních stejnokrojů. Od 7. září 1939 platil zákaz užívání dosavadního zemského svazového hasičského odznaku z meziválečného období, hlavně na přilbách, lodičkách a čapkách. Od tohoto data museli být vyškrtnuti z řad hasičstva všichni neárijší členové a název sbor dobrovolných hasičů, byl změněn na hasičský sbor. Z dalších nařízení sem patřilo například vyklizení hořlavých předmětů z půdních prostorů domů, všude musely být připraveny dostatečné zásoby vody a u nich připravena malá džberová stříkačka. Z oken byly odstraněny hořlavé záclony a okna byla na noc zatemňována tak, aby neunikalo žádné světlo. Hasiči museli vykonávat povinné hlídky, noční po dvou, ve dne po jednom.

Od počátku roku 1940 musela česká mládež, zvláště ročníky 1920 - 1922, nastoupit na nucené práce do říše. Za každého člena, který odešel, musel být získán nový, aby měl sbor neustále dvě zásahová družstva, to je celkem 18 členů. Hasiči měli zakázáno užívání slavnostních hasičských stejnokrojů, směli užívat jen pracovní stejnokroj. Prapory musely být uloženy na místě bez přístupu veřejnosti a členstva. V období okupace fašisté nepotlačovali hasičské sbory, protože jejich účast při likvidaci požárů považovali za nepostradatelnou.

V mnohých hasičských sborech se zakládaly ochotnické divadelní spolky, které hrály divadlo. Představení měla vysokou návštěvnost, do textů her se záměrně vkládaly vlastenecké a lidové písně, například *Červený šátečku*.

Okupace výrazně ovlivnila a omezila práci českého hasičstva. Schůze se konaly nepravidelně, pracovní srazy ustávaly. Němečtí okupanti si byli vědomi důležitosti hasičstva, ale na druhé straně chtěli co nejhluběji proniknout do organizace, která se

mohla stát střediskem odporu proti nacismu. Zakázali ve sborech vzdělavatelskou činnost. V letech 1944 - 1945 celková činnost hasičských sborů téměř zanikla. Ke konci války byla zakázána hasičská cvičení, přitom byly vyžadovány stále pohotovostní služby.

Roku 1944 nastává persekuce hasičstva, nejprve vedoucích činitelů. Ve dnech 12. až 16. června se konal výcvikový a technický kurs, kde bylo vyzýváno k odboji. Později účastníky zatklo gestapo a uvěznilo je v Českých Budějovicích. Docházelo k výslechům za nelidského mučení a týrání. Gestapo se snažilo vynutit doznání o ilegálním odboji proti říši. Nikdo ze zatčených se navzdory krutým útrapám nepřiznal.

Dne 23. března 1945 sirény ohlašovaly poplach, avšak než dozněly, padaly bomby na železniční trať a vlakové nádraží. Druhý den 24. března 1945 zažily České Budějovice další velký nálet bombardovacích letadel. Byly zničeny tyto části města: Havlíčkova kolonie, Linecké předměstí, část Suchého Vrbného, v plamenech bylo divadlo, budova okresního úřadu a soudu a budova gestapa. Ve vybombardovaných budovách nalezlo smrt 220 občanů, mnoho lidí bylo zraněno. Několik dní a nocí hasiči hasili požáry. Hasiči samaritáni poskytovali první pomoc, odnášeli raněné a po uhašení požáru se podíleli též na odklízecích pracích.

Po osvobození se lidé vraceli ve velmi zuboženém stavu. Spousta hasičů zahynula v koncentračních táborech, nebo v nacistických mučírňách. Ostatní hasiči se vraceli domů s podlomeným zdravím. Někteří na následky zranění zemřeli. V průběhu okupace zůstali hasiči věrni svým ideálům a nové generaci předali odkaz bez poskvrny.

6. Doba poválečná 1945-1947

V prvním poválečném období představovala *Česká zemská hasičská jednota* vrcholný hasičský orgán. Složitá situace v celém státě způsobila, že mnohé organizační záležitosti vyžadovaly urychlené řešení. Zakládaly se hasičské sbory v pohraničních oblastech. Hasiči ze svých zbrojnic odstraňovali německé nápisy připomínající dobu okupace. Veškeré německé hasičské sbory, které až dosud na Českobudějovicku existovaly, byly s okamžitou platností zrušeny. Majetek byl svěřen do správy českým sborům. V obcích, kde až dosud existoval hasičský sbor pouze německý, přebíraly jejich majetek národní výbory, které se snažily založit český hasičský sbor. Vše se odehrávalo velmi rychle, v roce 1945 už většina německých sborů byla nahrazena českými hasičskými sbory.

Krátce po osvobození, neopomenuli hasiči na svých prvních schůzích vzpomenout na bratry hasiče, kteří položili životy v průběhu okupace. Ze sborů ve vnitrozemí odešla celá řada hasičů do pohraničních oblastí, kde pomáhali zakládat nové české hasičské sbory. Zbyly zde po německé armádě tzv. trofejní vozidla, hasičské sbory dostaly tedy přidělen značný počet těchto vozidel, čímž výrazně stoupla jejich akceschopnost a zkrátila se i doba příjezdu k požárům. S tím souviselo i zvýšení zájmu o práci v hasičských sborech. Vozidla hasičům přiděloval Fond národní obnovy. Pro veškerá trofejní vozidla byl většinou příznačný velmi špatný technický stav. Sborům dalo hodně práce uvést auta do funkčního stavu.

V pohraničních oblastech se vytvářely především podmínky pro osídlení, jejichž hlavní obživou se stalo zemědělství. Pro ochranu majetku, budov, obydlí, zde musely nutně vznikat dobře pracující hasičské dobrovolné sbory.

Po druhé světové válce, v důsledku velkých změn, přenechalo Československo tehdejšímu Sovětskému svazu část svého území - Podkarpatskou Rus. Po této ztrátě části země došlo ke změně státního znaku. Z pěti zemských znaků musel být vypuštěn znak Podkarpatské Rusi a namísto zemských znaků do středu odznaku bylo použito malého státního znaku, českého lva se znakem Slovenska na prsou. Stejnokroj z roku 1936 zůstal nadále v užívání. *Česká zemská hasičská jednota* zanikla 21. října 1945 a vytvořil se *Svaz československého hasičstva*.

Větší pozornost byla věnována náboru žen a dorostu, též náboru členů z řad inteligence, neboť učitelstvo, dříve hojně zastoupené, se nyní vytrácelo. Obsluha strojů a údržba vyžadovaly větší péči. V roce 1947 v Haklových Dvorech za výborné pomoci hasičů znovu odhalili pomník padlým v 1. světové válce, který musel být koncem třicátých let rozebrán a uschován. Hasiči byli také žádáni o pomoc při zabezpečování automobilových, cyklistických a lyžařských závodů.

7. Požární ochrana v letech 1948-1959

V únoru roku 1948 po komunistickém převratu vydalo hasičské sdružení služební rozkaz, ve kterém se hlásilo do ústředního akčního výboru Národní fronty. Hasiči chránili soukromý i znárodněný majetek před požáry, v době žní konali hlídky, školili zaměstnance v dodržování protipožárních předpisů, v zacházení s hasicími přístroji i v jejich obsluze.

V roce 1949 bylo na Dobré Vodě u Českých Budějovic zřízeno první krajské učiliště požární ochrany. Zde se hasiči učili teoreticky i prakticky poznávat nové způsoby hašení požárů, jezdit na motocyklu, řídit automobil, slyšeli výklad a plnili praktické úlohy.

V Českých Budějovicích se 15. září 1949 konal hasičský den. Jihočeská veřejnost měla možnost seznámit se s prací a posláním hasičů, kteří své úkoly plnili dobrovolně. Hasiči obraceli pozornost také k požární bezpečnosti průmyslových závodů.

Koncem roku 1949 začíná období, kdy musela být vyplňována statistická hlášení o činnosti sborů, o členech, různé výkazy, dotazníky apod. Znárodnování průmyslu, obchodu, měnící se struktura zemědělství a rychlý rozvoj bytového fondu po roce 1950, toto vše vyžadovalo stálé rozšiřování a prohlubování činnosti hasičů. K dosažení vyšší požární bezpečnosti musela mít organizace pevnou organizační základnu a dobré technické vybavení.

V roce 1950 dochází k přejmenování dosavadních sborů dobrovolných hasičů na místní jednoty *Svazu československého hasičstva*. Základním úkolem hasičů zůstávala protipožární prevence. Důraz byl kladen na prevenci, která úzce souvisela s výchovou obyvatelstva. Požární bezpečnost každý považoval za svou mravní a občanskou povinnost.

Po roce 1950 začaly probíhat čistky i ve vesnických hasičských jednotách, kde se dosud na velení podíleli většinou sedláci a živnostníci. Přednost dostávali dělníci a členové Komunistické strany Československa. Tato nová generace hasičstva z padesátých let vykonávala svěřené funkce a úkoly neméně dobře a s nadšením jako jejich předchůdci. Dosahovali výsledků, které jim dnes dělají čest. Řízené směry

z vyšších politických míst v mnoha případech nadlouho rozdělily a zneprátelily část členů v místních hasičských jednotách, jichž se tyto změny dotkly.

Po roce 1950 také zanikaly divadelní ochotnické spolky. Zanikly nejen vinou zhoršených sousedských vztahů obyvatel vesnice, ale též s nástupem biografů, které do vesnice přijížděly minimálně jednou v měsíci. V písemnostech z konce čtyřicátých a počátku padesátých let se setkáváme s výzvami k hasičům, aby se zapojili do plnění podmínek získání Tyršova odznaku zdatnosti, později pro mladé hasiče i Fučíkova odznaku.

V roce 1950 byla vyhlášena soutěž „Dokonalý hasič“ ve snaze zvýšit všestrannou úroveň hasičů. V roce 1952 zmíněná soutěž pokračovala snahou o získání odznaku „Vzorový hasič“, zakrátko pak „Vzorový požárník“.

Hasičům z povolání byl v roce 1950 změněn název na *Požární zbroj Jihočeského národního výboru*. Protože nebyly prostory ke schůzím, přidělil Fond národní obnovy místní jednotě k získané budově na rohu Husovy třídy ještě další prostory a sklady v přilehlé zahradě. Hasiči ze zpustlé zahrady vytvořili prostor ke cvičení, z kůlen a skladišť vybudovali garáže pro hasičskou techniku.

Na počátku padesátých let se do výbavy hasičů začaly dostávat automobily a stříkačky nového typu, především tuzemské výroby. Jednalo se hlavně o automobily Praga. Pro první polovinu padesátých let je typický nástup kovových přilb. Kovové přilby v hasičských sborech měly černou barvu, ale v armádních protipožárních jednotkách byly ve vojenské khaki barvě. Staré kožené hasičské přilby zůstaly jen pro slavnostní příležitosti. Byla prováděna školení občanů i zaměstnanců závodů, středem pozornosti školení se staly otázky požární ochrany obytných domů, pracovišť apod. Na hasičský sbor v této době společnost pohlížela jako na organizaci nových pokrokových lidí, kteří pomáhají zvyšovat životní úroveň společnosti.

Od 1. ledna 1953 došlo k velkým změnám, které vyplývaly z 1. Celostátní konference SČSH v Praze, kde došlo k přejmenování *Československého svazu hasičstva* na *Československý svaz požární ochrany*. Další změna byla z názvu Okresní organizace ČSH na Okresní výbor OV ČSPO a hasičská jednotka SČH na místní jednotka MJ ČSPO.

Rychlý sled změn se projevil v dobových písemnostech, například u konkrétních zápisů ze schůzí; v kronikách, diplomech se objevily nejrůznější zkomoleniny těchto názvů. Vžívala se změna v oslovení členů, původně bylo užíváno *bratře* či *sestro*, také

příteli a nyní soudruzi a soudružky požárníci. Hasičský měsíčník *Hasičské rozhledy* byl také přejmenován na *Požární ochrana*. V této době také začal vycházet další časopis *Požární technika*.

Členové místních jednot pomáhali obcím s úpravou veřejných prostranství, rybníků, chodníků a kanalizace. V zemědělství pomáhali v sezónních pracích, sbírali staré železo a barevné kovy.

V polovině padesátých let požární ochrana stála na pevných základech, neustále se rozvíjela. Československá republika však prožívala neblahé následky komunistické diktatury, znárodnování továren, dílen, statků, živností, kdy majitelé byli křivě obviněni a mnohdy i vězněni. Tato situace s sebou nesla zhoršení mezilidských vztahů.

V roce 1955 založili požárníci v Borovanech loutkářský soubor „Jiskra“. Prošel dalšími desetiletími jako velice úspěšný reprezentant loutkářských festivalů, krajských i celostátních.

V padesátých letech byla neustále věnována zvýšená pozornost náboru žen a mládeže. V roce 1958 byl vydán nový stejnokrojový předpis. Pracovní stejnokroj mužů, žen i dorostu byl nyní z impregnovaného nehořlavého plátna, barva byla tmavomodrá. U kalhot musela být spodní část připnuta ke koženým botám tzv. spínkami, přikrývka hlavy byla lodička. Vycházkový stejnokroj byl zhotoven z teplé látky, avšak nekvalitní a hrubé.

Požárnický znak byl z dosavadního kosočtvercového odznaku nahrazen červenou hvězdou se zlatou zapálenou pochodní, dále lemovanou ozubeným kolem a horní část znaku uzavíraly obilné klasy. Na krátkou dobu se ujalo označení velitelů na *požárovešti* bílými vodorovnými pruhy na přílbě. Velitel zásahu měl pruhy dva, velitel úseku jen jeden.

8. Období let 1960-1968

V tomto období se začalo s výchovou požárníků a se zvyšováním odbornosti uvnitř vlastních řad ve větší míře než předtím. Pravidlem se staly velitelské dny okrskových velitelů, na nichž se prováděla metodická příprava a aplikační cvičení s cílem prověření akceschopnosti jednotlivých požárních sborů a jejich velitelů. Učili se ovládat správné volby a metody, z velitelů měli být vychováváni mistři požárního oboru, kteří zvládnou řešení složitých situací i za ztížených podmínek. Takto náročně začali být školeni strojníci a preventisté, takže tato školení zasáhla širší členskou základnu svazu. Důraz byl kladen i na svědomitou přípravu soutěží, jak okrskových, tak okresních. V požárních zbrojnicích musel být vyřešen poplachový plán obce a stejně tak i na závodech. Požárníků i občanům se neustále připomínalo, že je lépe požárům předcházet, než-li je hasit. Požárníci se snažili o zvýšený dohled na ochranu zemědělců, školili strojníky a vedoucí výmlatových středisek. Při sezónních zemědělských pracích požárníci pomáhali se sklizní sena, brambor a obilí. Pro svoz obilí, sena či brambor bylo užito trofejních požárnických vozidel, na které bylo pohlíženo v té době jako na veterány.

Největší počet školení předcházelo žnímu a topnému období, neboť v tomto období docházelo k největšímu počtu požárů. Požárníci se podíleli na mnoha kulturních akcích, oživovali staré tradice, jako masopusty, pouťové veselice, plesy a oslavy prvního máje. Připravovali mládež k ochraně úrody a lesů, soustřeďovali se na školení mládeže.

V roce 1960 začala pracovat tisková komise v Českých Budějovicích a poté vyšlo několik čísel informačních tiskovin s názvem *Jihočeský požárník*, v rozhlase a tisku se začaly objevovat příspěvky, fotografie a články o činnosti požárníků.

V 60. letech již většina místních jednot disponovala motorovými přepravními automobily a výkonnými stříkačkami od starších i nových výrobců. Za okupace a v průběhu 50. let docházelo k vyřazování starých ručních stříkaček se záprahem do koňského povozu. Bohužel, spousta těchto stříkaček skončila tak, že léta byly skladovány někde za obcí, až se nakonec rozpadly.

Od počátků 50. let docházelo průběžně k vyřazování starých trofejních vozidel, zejména z důvodu bezpečnosti, neboť jejich technický stav byl špatný. V padesátých

letech dostávaly místní jednoty přiděleny přepravní automobily Tatra 805, které vynikaly lehkostí.

Šedesátá léta jsou obdobím, kdy do místních jednot přicházela rozměrnější technika. Někde měli i dvě vozidla a závěsnou stříkačku. Garážování a skladování se řešilo přechodně menšími přestavbami dalších objektů. Nastupovala doba, kdy místní jednoty byly nuceny řešit uskladnění techniky většími přestavbami a stavbami nových zbrojnic. Zároveň se stavbami zbrojnic byly z neupravených rybníků budovány krásné a čisté požární nádrže. Měsíc březen byl na konci šedesátých let vyhlášen měsícem požární ochrany. V tomto období byl spojen s úklidem a nástupem celoroční činnosti.

Statistika požárů v 60. letech ukazuje toto: V roce 1961 vzniklo v okrese České Budějovice 125 požárů se škodou 1 030 991 Kč. Dvě osoby přišly o život. Jedenáct požárů zavinily děti předškolního věku, čtyři požáry vznikly nedbalostí kuřáků, dvacet osm požárů zavinily jiskry od lokomotivy, devět požárů bylo od topných těles, zbytek připadá na ostatní požáry.

V roce 1962 vzniklo v okrese České Budějovice 159 požárů se škodou 1 799 210 Kč. O život zde přišly čtyři osoby, dvě osoby utrpěly těžké zranění, osm lehké.

V závěru roku 1962 členská základna okresu České Budějovice čítala 9 676 členů, z toho 8 927 mužů a 749 žen.

V roce 1963 vzniklo 124 požárů se škodou 1 078 776 Kč. Deset osob bylo zraněno a dvě děti usmrceny. Děti způsobily sedm požárů, v zemědělství vypuklo dvacet devět požárů a v průmyslových závodech osmnáct.

Rok 1964 je spojen se 164 požáry, jejichž škoda byla odhadnuta na 695 547 Kč. Tento rok je také spojen se zrušením služby věžného na českobudějovické Černé věži. Významnou událostí byl vznik pohárové soutěže pro požární družstva, která trvala několik let.

V roce 1965 vzniklo 137 požárů se škodami 5 808 160 Kč. V tomto roce byl obrovský požár objektu výroby krmiv v Českých Budějovicích, škoda narostla na 5 040 000 Kč.

Zakládání závodních jednotek požární ochrany odstartovala realizace z května 1962 o ochraně zemědělských a průmyslových závodů před požáry.

Rok 1966 je spojen se zahájením přípravy obyvatel k civilní obraně, ale i k obraně vlasti, a to na vyšším stupni než dosud. Vycházelo se z rozboru mezinárodní situace a z

vývoje potřeb tehdejšího státu. Cílem bylo, aby si každý občan uvědomil odpovědnost za připravenost k civilní ochraně, hlavně pak nutnost osvojení znalostí a dovedností k ochraně před účinky zbraní hromadného ničení.

V roce 1966 vzniklo 293 požárů se škodami 2 040 767 Kč. Členská základna se skládala z 9 680 členů, z toho 9 046 mužů a 634 žen. Po roce 1966 došlo ke změnám v požárních soutěžích. Soutěž probíhala bez vody, tzv. na sucho, z požárního útoku byly odstraněny překážky na všech trasách a rozvržení práce jednotlivců bylo zcela ponecháno na soutěžícím družstvu.

V roce 1967 vzniklo 157 požárů se škodou 2 383 272 Kč. Byl likvidován velký požár elektrorozvodny JČE v Mladém se škodami za 1 150 000 Kč. Základna čítala 9 730 členů, 9 097 mužů a 633 žen. Šedesátá léta přinesla i pozvolný zánik některých malých vesnických místních jednot, které byly založeny v padesátých letech za každou cenu. Členská základna se snížila na minimum hlavně proto, že část obyvatel odešla za lepšími sociálními podmínkami, z mnohých členů se stali starci a nových nepřibývalo. Proto bylo přijato pravidlo, klesne-li členská základna pod 5 členů, jednotka zanikne, nebo mohou být převedeni do jiné nejbližší jednoty.

V roce 1968 vzniklo 190 požárů se škodou 1 879 718 Kč. 69 požárů vzniklo v jarních měsících při vypalování staré trávy. Tento rok je také spojen s posledními vyřazenými trofejnými vozidly. V Českých Budějovicích byla zřízena pojízdná oprava požární techniky pro celý jihočeský kraj.

Vedle stávajících slavnostních stejnokrojů z roku 1958 se nyní objevil nový typ stejnokroje z takzvané štruksové látky, střih a barva byly stejné s předešlými. Jako přikrývka hlavy zůstala lodička. Stejnokroj štruksový byl také zván polopracovním, neboť jej užívali i pořadatelé a rozhodčí na soutěžích.

9. Období let 1969-1989

Koncem roku 1969 došlo k reorganizaci dosavadního *Československého svazu požární ochrany*. Svaz se rozdělil na dvě národní organizace. V Čechách byl nejvyšší orgán *Ústřední výbor Svazu požární ochrany České socialistické republiky*. Na Slovensku *Ústredný výbor Zväzu požiarna ochrany Slovenskej socialistickej republiky*. Nadřízeným orgánem byl *Federální výbor Svazu požární ochrany*. Místní jednoty Československého svazu požární ochrany, byly přejmenovány na základní organizace Svazu požární ochrany.

V roce 1969 soutěžní družstva tohoto okresu dosáhla úspěchů, které zůstanou navždy chloubou požární ochrany. Muži z Mokrého, mistři ČSSR z roku 1968, se zúčastnili 7. a 8. června 1969 mezinárodní soutěže požárních družstev v Rakousku ve městě Krems, kde skončili na druhém místě a muži z Českých Budějovic dokonce zvítězili. 23.8.1969 v Praze zvítězilo družstvo žen z Nových Homolí. Za vzornou reprezentaci obdržely od okresního národního výboru požární vozidlo Avia 30 DVS.

V roce 1969 vzniklo 229 požárů se škodami 2 398 480 Kč, dvě osoby byly usmrceny a patnáct těžce zraněno. Ve dvaceti čtyřech případech bylo příčinou zavinění dětí do 15 let.

V roce 1970 bylo ve svazu evidováno 9 415 mužů a 676 žen. V závěru roku 1969 si v mnoha místech okresu získala příznivce nová soutěž s názvem „5P“. Hra byla pro pětičlenná družstva a zahrnovala pět disciplín, proto 5P.

V roce 1972 vznikla celostátní hra mladých požárníků s názvem „Plamen“. Rok 1972 přinesl úpravu vycházkového hasičského stejnokroje tím způsobem, že střih zůstal zachován podle vzoru z roku 1958, ale látka byla nyní kvalitní, tesilová. Barva stejnokroje byla tmavomodrá, téže barvy byly i kulaté čapky, zvané brigadýrky. Slavnostní kroj žen byl také z modré tesilové barvy, se sukní nad kolena, k tomu slušivé sako s košilí a vázankou a přikrývka hlavy, zvaná letuška.

Po roce 1972 došlo ke změně pravidel v požárních soutěžích, útok prováděný od roku 1966 v prvním kole na sucho, bez vody, byl nyní opět s vodou. Začaly se užívat laminátové přilby a lehké hasičské opasky.

V roce 1974 se začala hlásit stoletá výročí nejstarších požárnických organizací v okrese. Hodnotnou publikaci a odznak tehdy vydal Svaz požární ochrany České Budějovice, 1975 Svaz požární ochrany Lišov, 1974 Svaz požární ochrany Římov a 1977 odznak 100 let trvání (hasičské organizace) v Ledenicích.

V roce 1975 zasahovali dobrovolní požárníci u 35 požárů a provedli 310 námětových cvičení. V roce 1976 provedli 364 námětových cvičení. V roce 1977 dobrovolní požárníci zasahovali u 50 požárů. Z lidské nedbalosti musely být zdolávány požáry rašeliniště na Novohradsku, kde v druhé polovině sedmdesátých let hořelo pravidelně každým rokem. V Týně nad Vltavou pomáhali požárníci při záplavách. Počátkem sedmdesátých let došlo u mnoha požárnických organizací k rychlé obměně zastaralé techniky za novou, moderní a výkonnější. Nové vybavení představovaly motorové stříkačky PS-12, dále dopravní automobily se stříkačkou typu DVS 12-A 30 na podvozku Avia. V několika případech se do výbavy sborů dostaly též rozměrnější cisternové automobilové stříkačky. Roje vylétujících jisker z komínů parních lokomotiv znamenaly velké požární nebezpečí pro úrodu polí, luk a pro okolní budovy a lesy. Každoročně požárníci vyjžděli mnohokrát k likvidaci takových požárů. Na zemědělcích se žádalo, aby v blízkosti železnic pěstovali plodiny, které nedávají možnost vznícení. V závěru sedmdesátých let docházelo k urychlenému postupu při elektrifikaci zdejších železnic, parní lokomotivy vymizely z železniční dopravy.

V roce 1978 bylo prohlédnuto 25 985 obytných budov a provedeno 398 dohlídek. V roce 1979 to bylo 18 889 budov a následně 831 dohlídek. Pečlivě prováděné preventivní prohlídky a školení obyvatel přispěly k tomu, že už tolik nedocházelo k požárům panelových domů, jako tomu bylo dříve. Například k požárům v několika podlažních panelových domech najednou. Od požárníků se vyžadovalo mít dobré znalosti o těchto stavbách.

Stále se rozvíjející automobilová doprava a zvyšující se stupeň hustoty rychlých a rozměrných vozidel na silnicích, to vše znamenalo autohavárie s otřesnými následky. Zraněné osoby byly ve zdemolovaných vozech uvězněny a pro záchranu jejich života bylo nutné je co nejrychleji a odborně vyprostit. Nešlo to jinak než stříháním, řezáním a roztahováním karosérií, což ze strany požárníků vyžadovalo výcvik a speciální techniku.

V sedmdesátých letech se stala civilní ochrana jedním z nejdůležitějších úkolů branné výchovy obyvatelstva. Mnohé úkoly teoretické i praktické výuky zajišťovala dobrovolná požární ochrana, jako například seznamování občanů s použitím prostředků individuální protichemické obrany, vysvětlování zásad první pomoci a ochrany proti jedovatým látkám.

Sedmdesátá a osmdesátá léta, byla obdobím stavební aktivity požárních organizací. Bylo to budování krásných moderních zbrojnic formou přestavby, nebo výstavba zbrojnic většinou od základu nových. Při jejich umístění v obcích šlo nyní o něco zcela jiného nežli v obdobích minulých, kdy na úschovu stříkačky a povozu stačila malá zbrojnice v těsné blízkosti rybníčku či potoka. Pro nové zbrojnice již nebylo podstatné, zda budou vystavěny v blízkosti vodních zdrojů. Techniku uloženou v automobilech lze snadno a rychle přemístit ke zdroji. Rozhodující bylo spíše mít prostorný pozemek, neboť bylo zapotřebí, aby zbrojnice měly dostatečně velkou budovu s jednou i více garážemi, šatnou pro zásahovou jednotku a skladem v přízemí. V patře pak zasedací místnost či klubovnu, sociální zařízení, často též s kanceláří a zasedací místností. Vlastní stavbu prováděli členové požárnických organizací. Požárníci betonovali, zdili, prováděli vodovodní a elektrické instalace a vůbec vše, co se stavbou zbrojnice souviselo. Pracovalo se o sobotách, o nedělích, často též po odpoledních na úkor svého volna a svých rodin. Mnohé vesnice a města začaly opět v akcích Z budovat nové prodejny, kulturní domy, chodníky. I zde se požárníci angažovali, jejich zásluhou se vesnice dostaly na takovou úroveň vybavenosti, že lidé přestali odcházet do měst.

V roce 1974 je zaznamenán případ „vzpoury žen“ v Borovanech. Nepomáhaly ani pohrůžky ani slzy, a proto své muže postavily před dilema: „Buď my, nebo hasiči“. Muži tehdy reagovali uspořádáním veřejného představení pro spoluobyvatele. Rozhodli se „pohřbít svou pracovní činnost“. Na znamení konce vypravili pohřeb s „parádní muzikou“. Dostavilo se veškeré příbuzenstvo, do země uložili zednickou lžici. Tklivou řeč nad otevřeným hrobem pronesl Josef Ochozka, zároveň kapelník hasičské muziky. Za několik měsíců však bylo borovanské muže vidět na stavbě učiliště požární ochrany. Slavnostní otevření krajského učiliště požární ochrany v Borovanech bylo 19. prosince 1980. Stavba učiliště trvala 3 roky, odpracováno bylo zhruba 40 000 brigádnických hodin. Při předávání byla hodnota učiliště 5 miliónů korun. V dubnu 1981 byla zahájena

výuka, prvním ředitelem se stal Stanislav Souček, dále to byli Miroslav Barták, Jaroslav Prášek a ing. Miroslav Vítů.

V roce 1980 vzniklo 73 požárů a 302 menších s celkovou škodou 1 371 200 Kčs. Členská základna představovala 10 635 členů, z toho 9 805 mužů a 830 žen.

V roce 1981 vzniklo na území 90 požárů a 233 menších s celkovou škodou 2 073 300 Kč. Děti zavinily 13 požárů. V roce 1982 to bylo 169 požárů. V tomto roce provedli dobrovolní požárníci 20 153 preventivních prohlídek obytných domů a 894 drobných provozoven. Zvážíme-li, kolik času na prohlídkách členové strávili, když na jednu prohlídku je zapotřebí zhruba půl hodiny, je to úctyhodné.

V roce 1983 vypuklo 166 požárů s celkovou škodou 9 874 900 Kčs. K největším požárům se řadí požár výrobní haly Calofrigu Zliv se škodami téměř za 2 milióny Kč. Ještě větší škody napáchal požár divadelního sálu Jihočeského divadla v Domu kultury ROH za 5 540 500 korun.

V roce 1985 vzniklo v okrese 126 požárů se škodami 30 000 000 Kčs. Největší podíl na této částce má požár ze 17. února 1985 v Jihočeských papírnách České Budějovice. Rozsáhlý oheň vznikl od celkového zkratu, požár likvidovalo několik útvarů hasičů z povolání, dobrovolných i závodních požárních sborů při 15 stupňovém mrazu. Vznikl zde kontrast pekla a ledového království.

V roce 1979 vstoupilo v platnost nové hnutí, přijímání prostředků požární ochrany. Celé hnutí mělo tři skupiny :

1. Strojní zařízení - stříkačky, agregáty, dopravní prostředky, osvětlení a sirény.
2. Technické prostředky - hadice, proudnice, rozdělovače, savice, přilby a podobně.
3. Budovy s okolím - zbrojnice s okolím, sušáky, vodní zdroje.

Měsíc březen byl stále uznáván jako měsíc požární ochrany, jímž se zahajovala bohatší činnost spojená s údržbou techniky. Sedmdesátá a osmdesátá léta, byla mimo jiné obdobím završení práce požárnických organizací pro obce a města, což v budoucnu zaručeně nebylo překonáno.

10. Období let 1990-2002

Listopad 1989 změnil poměry v zemi a přinesl společnosti demokracii a svobodu v rozhodování, projevu i v podnikání. Společnost nastoupila složitou cestu ke kapitalismu. Z úst některých ministrů zazněl osobní názor hraničící s neúctou k dobrovolné požární ochraně, což přispívalo k nervozitě ve sborech. Požárníci z okresu České Budějovice se stavěli na stranu dobrovolníků. Podobně smýšlela i většina starostů obcí a měst, že dobrovolné požárníky ve svých obcích nelze nikým nahradit.

Docházelo k přejmenovávání organizací, například dosavadní Ústřední výbor přijal nový název *Ústřední kancelář Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska*. Základní organizace se změnila na *Sbor dobrovolných hasičů*. Členové sborů dříve *požárníci*, jsou nyní opět *hasiči* a mládež, *mladí hasiči*. Dosavadní oslovení *soudruzi* a *soudružky* bylo změněno na *bratři* a *sestry*. Je patrné, že v této době se české dobrovolné hasičstvo upínalo k období hasičské klasiky doby meziválečné. Toto dvacetileté období let 1918-1938 a osobnost T.G. Masaryka se staly vzorem i pro mnohé politiky a státní představitele.

Téměř všechny dobrovolné sbory pořádaly každoročně oslavy svátků Dne dětí, mikulášské nadílky, maškarní plesy i jiné akce pro mládež. Ihned po roce 1989 bylo umožněno skupině mladých požárníků v okrese České Budějovice převzít opuštěný letní tábor v Benešově nad Černou. Zpočátku se zde setkávaly oddíly z Českých Budějovic, ale později i z Jindřichohradecka. Setkání bylo třídní a na programu byly různé soutěže. V roce 1982 vznikl letní tábor pro mládež sboru dobrovolných hasičů Borovany, který se nachází v krásném prostředí Novohradských hor u Nakolického rybníka. Je provozován i po roce 1990 s kapacitou téměř 100 účastníků.

Na základní škole v Borovanech se od roku 1992 začal vyučovat nepovinný předmět požární ochrana, který se časem změnil na zájmový kroužek.

Měsíc březen začal jako měsíc požární ochrany ustupovat a naopak ožil kult svatého Floriana, patrona hasičů, jehož svátek připadá na 4. května. Byl připomínán na slavnostních schůzích a soutěžích. Od roku 1994 se pořádá soutěž „Výstup na Černou věž“ a „Svatý Florián“ pro profesionální hasiče. V roce 1997 vznikla v Mydlovarech „Noční soutěž“. V prudkém nárůstu nových soutěží lze spatřovat nejen přípravu

zásahových jednotek a udržování jejich fyzické kondice v bezvadném stavu, ale též obětavost, sílu a přátelství mezi hasiči a sbory.

S rozmachem automobilové dopravy se ještě více otevřela druhá fronta zásahů. Jejím těžištěm se stala pomoc při těžkých autohaváriích, kde byly mařeny lidské životy. Hasiči se zde až příliš často setkávají se smrtí některých členů havarovaného vozu. Práce hasičů byly různorodé, 30% tvořily požáry a 70% zbývající činnost. Tu tvořilo vyprošťování osob z havarovaných vozidel, a to pomocí roztahování a řezání, vyprošťování raněných a utonulých osob, likvidace ekologických havárií. Hasiči byli a jsou cvičeni ve složitých podmínkách orientace a dýchání, v jejich řadách jsou specialisté a záchranáři. 1. října 1998 byla obnovena činnost potápěčské skupiny. Služba u profesionálních hasičů se stala velice náročnou, proto je od roku 1998 nutné středoškolské vzdělání a věk omezen do 30 let. Zdravotní stav musí být bezvadný. 8. června 1998 došlo ke srážce dvou vojenských stíhaček MIG-21 nad panelovým sídlištěm Vltava v Českých Budějovicích. Jeden z letounů se zřítil na zaparkovaná auta v Otavské ulici a ta se ocitla v plamenech. Různé části letounu zalétly okny do některých bytů panelového domu a ten začal hořet. Hasiči zahájili neprodleně hasební a záchranářské práce, vyprošťovali z bytů raněné. Ke smrtelným zraněním zde naštěstí nedošlo, druhý letoun spadl nedaleko rodinného domu v Českém Vrbném.

Technické vymoženosti a pokrok doby si vyžádaly univerzální hasiče, kteří musí být neustále připraveni, aby v co nejkratší době přispěli na pomoc lidem a k záchraně jejich majetku.

Členové mnohých hasičských sborů, hlavně jejich zásahových jednotek, se pravidelně scházeli ve zbrojnicích a tam vylepšovali techniku, výzbroj, upravovali okolí zbrojnic a řešili aktuální problémy.

Téměř každý rok se hasiči potýkají s následky povodní. V roce 1995 se rozvodnila Malše, 1996 byla zatopena Horní Stropnice a v roce 1997 Ledenice (hlavní, dolní část města). V roce 2000 po srpnové bouři voda zatopila několik sklepů v Trhových Svinech.

Toto období je charakteristické zánikem malých vesnických sborů. Hlavní příčinu je možné vidět v zestárnutí členské základny, přičemž mladých požárníků nepřibývalo. Jistý díl viny na zánikání sborů měla též nepříznivá ekonomická situace ve státě. Nadále pokračuje výstavba nových hasičských zbrojnic, jejichž výstavbu financovaly obecní úřady a náročně byly zrekonstruovány také stávající zbrojnice.

Mezi hasiči je také řada dárců krve. Byli nositelé medailí „Za záchranu lidského života“, poskytovali první pomoc zraněným vzápětí po autohavárii, někteří byli zapojeni do pátrání po zmizelých osobách.

V druhé polovině roku 2002 postihly celé území Čech záplavy s následnými obrovskými škodami. Vodní živel tehdy zničil a vážně poškodil tisíce domů, bytů, voda zbořila celé vesnice a města. Vládou byl vyhlášen „stav nouze“, ze zatopených domů, vesnic a sídlišť muselo být evakuováno tisíce lidí. Tato událost si vyžádala 17 lidských životů. Zničeno bylo velké množství státních i soukromých podniků, celkový hrubý odhad škod v naší republice byl 730 miliard korun.

V městě Písku, kde se voda valila přes nejstarší kamenný most a zatopila značnou část města, se hovořilo o vodě tisícileté. A nejen tam. Hasiči se stali v těchto chvílích prvořadými záchranáři. Jejich pomoc byla velmi výrazná a uvědomovali si ji všichni občané. Na vesnicích byli jen dobrovolní hasiči, kdežto ve větších městech pomáhalo i vojsko a policie. Dobrovolní hasiči v této době ukázali všem, kteří je chtěli zrušit, jak jsou nezbytní a potřební ve stavu nouze. Odváděli nenahraditelnou práci a nečekali na poděkování.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

11. Obecné výklady o slangu

Slang bývá obecně řazen k tzv. nespisovným útvarům národního jazyka, podobně jako například místní nářečí. Slovo slang se objevilo asi v polovině 18. století v Anglii a označovalo původně jazyk vulgární. Uvést přesnou a jednoznačnou definici slangu není snadné, neboť v bohaté literatuře domácí a zejména zahraniční není jednota v chápání obsahu a rozsahu tohoto jazykovědného pojmu (Hubáček 1981, s. 9).

Vedle termínu slang se vyskytuje celá řada termínů více či méně synonymních (sociální nářečí, společenská nářečí, speciální nářečí, pracovní mluva). Slangem se tedy rozumí soubor jistých speciálních názvů a obrátů, kterých se užívá v běžném styku mezi členy pracovního nebo zájmového společenství kromě příslušné terminologie. Slangové názvy vznikají z důvodů věcných i expresivních a na rozdíl od běžného výraziva se ve společenském styku mimo dané společenství neuplatňují buď vůbec, nebo jen velmi omezeně.

Pojmenovací motivací slangových názvů bývá jednak potřeba pojmenovávat nové jevy skutečnosti, jednak nově pojmenovat už pojmenované jako projev snahy o jazykové vyjádření variability afektivního života, tato variabilita se jeví jako úsilí o originalitu výrazu a jeho aktualizaci, jako smysl pro hravost a exkluzivnost. Tak se slangové názvy v současném jazyce jeví jako specifická a nikoli bezvýznamná součást slovní zásoby, případně i frazeologie. (Hubáček 1981, s. 10)

J. Hubáček podává také přehled základních hledisek slangu. Slangy je možno posuzovat ze dvou hledisek:

- 1) z hlediska jazykového je pro slang příznačná nespisovnost, komunikativní funkce, využívání produktivních pojmenovacích postupů při tvoření názvů, snaha o pojmovou diferenciaci, využití v odborné terminologii, vyjadřování expresivity aj.
- 2) Z hlediska mimojazykového je pro slang charakteristický stupeň uzavřenosti jistého prostředí, věkové i sociální složení příslušníků určitého prostředí, faktory psychické (1981, s. 19-27). J. Hubáček se v této práci také zabývá

otázkou vzniku a tvoření slangových pojmenování. Jako důvody vzniku slangových názvů uvádí jednak potřebu pojmenovat novou skutečnost nebo věc, která chybí v normalizované terminologii, nebo není uvedena ve známost, jednak potřebu nově pojmenovat skutečnost nebo věc již pojmenovanou, a to jako projev úsilí o originalitu názvu, jako snaha o aktualizaci, dále jako snaha o maximálně úsporné, stručné, zkrácené a jednoduché vyjádření, výrazné zvukově i formálně. Kromě toho se tu uplatňuje potřeba jednoznačnosti, jazyková hravost, snaha vyjadřovat se vtipně a neotřele. Uživatel profesního slangu se také snaží ukázat svou příslušnost k prostředí. Expresivita vyjádření je ovlivněna i citovým vztahem mluvčího k pojmenovávané skutečnosti.

Můžeme tedy uzavřít, že slang vzniká a vyvíjí se ze speciálních komunikačních potřeb jistého stálého okruhu lidí na určitém stálém speciálním místě. A. Jaklová (1992, s. 62-63) uvádí tři základní podmínky vzniku slangu: **1)** speciální prostředí (to může být stabilní, jako např. pracoviště, nebo příležitostné), kde se vykonává určitý druh činnosti v kolektivu; **2)** speciální komunikační potřeby vázané na speciální pracovní činnost (znalost názvů pracovních nástrojů a pomůcek, strojů a jejich součástí i zařízení pracoviště, znalost pojmenování různých úkonů spjatých s pracovní činností apod.); **3)** speciální kolektiv (lidé jsou v kolektivu při společné činnosti na sebe vázáni, v častém vzájemném styku, to se promítá do expresivní stránky slangu i profesní mluvy).

J. Chloupek odlišil od sebe pojmy slang a profesní mluva (1986, s. 45). Slang i profesní mluva jsou sice oba součástí nespisovné oblasti národního jazyka a jsou to útvary nestrukturní, ale profesní mluva je zvláštní soubor vyjadřovacích prostředků určité skupiny zaměstnanců, kteří při pracovní činnosti nebo při výkonu služby užívají termínů nebo terminologických spojení bez zřetele k jejich spisovnosti. Užívají je proto, že jsou výrazově úsporné, jednoznačné v daném pracovním kontextu a jednoslovné. To je proti víceslovnému názvu jejich formální přednost.

Profesní mluva se od slangu odlišuje pojmenovací motivací : proniká totiž na rozdíl od slangu do spisovnosti, nahrazuje v neoficiálním nebo polooficiálním prostředí terminologii oborů. Na rozdíl od slangu, kde se projevuje silně emocionalita, tvoří

profesní mluvu hlavně výrazy noční, tedy pojmové, expresivita se uplatňuje méně. Proto v práci budu užívat termínu profesní mluva.

12. Slovník sestavený z výrazů profesní mluvy hasičů

Jednotlivé lexikální jednotky jsem získala různým způsobem: jednak sběrem materiálu v rozhovorech s hasiči, jednak dotazníkovou metodou, dále z písemných záznamů různých akcí (např. z kroniky) a z muzea hasičské techniky ve Stachách u Vimperka.

V následujícím seznamu uvádím nejprve oficiální a stylisticky neutrální název a potom profesní pojmenování. Výčet profesních pojmenování je pro větší přehlednost uspořádán abecedně, ve frazeologických spojeních je řazení podle klíčového slova.

- 1) a) *menší hadice*
b) **béčko**, -a, n. (metonymické pojm. podle označení písmeny);
- 2) a) *starý typ stříkačky*
b) **berlovka**, -y, f. (název podle tvaru berle; patrně vznikl univerbizací);
- 3) a) *ochranná přilba*
b) **blembák**, -u, m. (patrně onomatopoické pojmenování dotvořené příponou -ák);
- 4) a) spojení *šířilo se to rychle*
b) **jelo to jako blesk** (ustálené přirovnání);
- 5) a) *starý výraz pro kabát zásahového obleku*
b) **boják**, -u, m. (univerbizací z dvouslovného pojmenování příponou -ák);
- 6) a) *hasič vybavený dlouhými háky*
b) **bourač**, -e, m. (odvozenina od *bourat* příponou -č);
- 7) a) *taška na léky, lékárníčka*
b) **brašna**, -y, f.
- 8) a) *čepice*
b) **brigadýrka**, -y, f. (z vojenského slangu, čepice se štítkem; *brigadýr* přejímka z fr.);
- 9) a) *bytový požár*
b) **byt'ák**; -u, m. (univerbizací z dvouslovného názvu příponou -ák);

- 10) a) *větší hadice*
b) **céčko**, -a, n. (metonymické pojm. podle označení písmeny);
- 11) a) *automobilová stříkačka cisternová ASC 16*
b) **cisterna**, -y, f. (přejímky z lat., zkrácený název);
- 12) a) *velitel*
b) **četař**, -e, m. (název vychází patrně ze 2. významu slova v SsJČ: vedoucí organizované pracovní skupiny, s. 253);
- 13) a) *očnice na ochranných brýlích*
b) **čučka**, -y, f. (expresivní pojmenování, odvozenina od slovesa *čučet* příponou *-ka*);
- 14) a) *dýchací přístroj*
b) **dejchák**, -u, m. (expr., univerbizací z dvouslovného názvu příponou *-ák*, součástí SNČ strana 97);
- 15) a) *prohlídky obytných domů*
b) **dohlídky**, -ek, f. (od slovesa *dohlédat*);
- 16) a) *nedopalek*
b) **dojžd'ák**, -u, m. (odvozené od slovesa *dojždět* příponou *-ák*);
- 17) a) *značení hasiče, ze které země pochází*
b) **domovenka**, -y, f. (utvořeno příponou *-(en)ka*);
- 18) a) *tryska hubice*
b) **dýza**, -y, f. (zkrácenina z pojm. *difuzor*- přejímka z fr., tam z lat. – tech. plynule se rozšiřující kanál sloužící k zvýšení tlaku protékající tekutiny; vzniklo zkrácením a adaptací slova koncovkou *-a*);
- 19) a) *kbelík*
b) **džberovka**, -y, f. (pojm. vzniklo patrně univerbizací);
- 20) a) *prapor*
b) **fangle**, -e, f. (přejímka z něm., obecně expr.);
- 21) a) *velký oheň*
b) **fajrák**, -u, m., synonyma **fajer**, **fičák**, **hučák**, **vatra** (*fajrák* je adaptace z něm. *Feuer* „oheň“, výslovnost *eu* jako *aj* + česká přípona *-ák*; *fičák* od *fičet*, *hučák* od *hučet*; součástí SNČ strana 115);

- 22) a) *velký oheň*
 b) **fičák**, -u, m., synonymum k *fajrák* (od slovesa *fičet* příponou *-ák*);
- 23) a) *požární člun*
 b) **florián**, -a, m. (metonymické pojmenování, souvisí s Floriánem, patronem hasičů);
- 24) a) *vrátnice*
 b) **fortna**, -y, f. (z něm. *Pforte* a to z lat. *porta*=brána);
- 25) a) *karburátor* - přístroj, ve kterém se děje příprava hořlavé směsi
 b) **frkáč**, -e, m. (od *frkat* příponou *-č*, součástí SNČ strana 176);
- 26) a) *hadicový vůz*
 b) **hadičák**, -u, m. (univerbizací z dvouslovného názvu příponou *-ák*);
- 27) a) *džberová stříkačka*
 b) **hákovka**, -y, f. (slovo vzniklo patrně univerbizací z dvouslovného názvu);
- 28) a) *mosazná trubka*
 b) **harcovnice**, -e, f. (trubka k výjezdu; souvisí s maďarským *harc*=boj, adaptované *harcovat*=útočit; *harcovní trubka*; název vznikl univerbizací příponou *-ice*);
- 29) a) *zahájení hasičské práce*
 b) **hasební práce**, f. (sousloví s rozlišovacím přívlastkem);
- 30) a) *ochrana obličeje* – součást nehořlavého obleku
 b) **hasičská kukla**, -y, f. (sousloví s rozlišovacím přívlastkem);
- 31) a) slouží jako výborný *nosič výstroje*
 b) **hasičský opasek**, -u, m. (sousloví; stylisticky neutrální);
- 32) a) *lesní požár*
 b) **hasnice**, -e, f. (název patrně utvořen od slovesa *hasit*, příponou *-nice*);
- 33) a) *signál zvukový, poplach*
 b) **houknutí**, -í, n. (odvozenina od *houknout* příponou *-tí*);
- 34) a) *velký oheň*
 b) **hučák**, -u, m., synonymum k *fajrák* (od slovesa *hučet*);

- 35) a) *sběrač* - používá se k ssacím hrdlům stroje, odebírá-li se tlaková voda buď z hydrantu, nebo spojují-li se stroje za sebou k dodávce;
b) *Hurvínkovo kalhotky*, *Hurvínkovo kalhotek* (sousloví, lexikální metafora; sběrač má tvar kalhotek, tvar *Hurvínkovo* je nářeční);
- 36) a) *planý poplach*
b) *jógr*, -u, m. (nářeční podoba přejímky, z něm. nářečního *Jager*=lovec, honec; užito metonymicky);
- 37) a) *staré auto Tatra 805* – dopravní vůz pro 2 až 6 lidí, bez vody
b) *kačena*, -y, f. (metaforické pojmenování na základě podobnosti);
- 38) a) *karburátor* - přístroj, ve kterém se děje příprava hořlavé směsi (přejato z fr.)
b) *karboš*, -e, m., synonymum *karbeš*, (*karboš*, *karbeš*- expr. příp. -oš, -eš; součástí SNČ strana 176);
- 39) a) *vylamovací nůžky*, např. když se hasiči potřebují dostat do auta
b) *klimkovačka*, -y, f. (utvořeno od slovesa *klimkovat* příponou -čka);
- 40) a) *Avia A31* - druh auta
b) *kontejner*, -u, m. (z angl., pojmenování podle tvaru auta, metaforické – vypadá jako kontejner);
- 41) a) *vycházkový požárnický stejnokroj*
b) *kopřiváky*, -ů, m., pomn. (pojmn. na základě podobnosti v barvě, metaforické);
- 42) a) *kyslíkový dýchací přístroj* pro první pomoc
b) *křísák*, -u, m. (odvozenina od slovesa *křísit* příponou -ák);
- 43) a) *čepice se štítkem*
b) *kšilt*, -u, m. (přejímka z něm., pojmenování celku částí, synekdocha; vhodněji by mělo být *kšiltovka*);
- 44) a) *jednoduchá stříkačka*
b) *kýblšpric*, -u, m. (utvořeno složením dvou přejímek z něm. *Kübel* a *Spritz*);
- 45) a) *speciální svítilna na přilbě*
b) *ledka*, -y, f. (z angl. iniciálové zkratky LED = *light emited diode*, čes. „světlo vyzařující dioda“; adaptace příponou -ka);
- 46) a) *hasič, který proniká do ohrožených míst s žebříkem*
b) *lezec*, -e, m. (odvozenina od *lézt* příponou -ec);

- 47) a) *požární stříkačka*
b) **mašina**, -y, f. (přejímka z něm. *Maschine* adaptovaná koncovkou -a);
- 48) a) *čtyřtaktní dvouválcová stříkačka s benzinovým motorem*
b) **motorka**, -y, f. (patrně ze zkráceného dvouslov. názvu; původně přejato z lat.);
- 49) a) dobrovolní hasiči prováděli určitá cvičení
b) **námětová cvičení**, n. (sousloví s rozlišovacím přívlastkem);
- 50) a) *žebřík nastavovací*
b) **nastavovák**, -u, m. (vzniklo univerbizací z dvouslovného názvu příponou -ák);
- 51) a) *hasičská pěna*
b) **pěnidlo**, -a, n. (odvozeno od *pěnit*, příponou -dlo);
- 52) a) *autostříkačka*
b) **pepka**, -y, f. (žertovné pojmenování, z domácí podoby jména *Josefa*);
- 53) a) *vůz ve špatném technickém stavu*
b) **popelnice**, -e, f. (ironické pojmenování na základě vnitřní souvislosti);
- 54) a) *ochrana hadice a armatury před nadměrným namáháním tlakovými rázy*
b) **přetlakáč**, -e, m. (vzniklo patrně univerbizací z *přetlakový ventil* resuffixací a přidáním nové přípony -áč);
- 55) a) *mosazná trubka*
b) **povelka**, -y, f. (používá se k troubení na povel, odvozeno od slovesa *povelet* příponou -ka);
- 56) a) *udržování a čištění hadic čistou vodou*
b) **praní hadic**
- 57) a) *motorová stříkačka*
b) **primátor**, -u, m. (pojmenování podle značky, metonymické);
- 58) a) *popelnice*
b) **pudřenka**, -y, f. (ironický název, sémantické tvoření);
- 59) a) *vysoké kožené boty*
b) **pulitry**, -u, m. (pojmenování podle podobnosti, metaforické);

- 60) a) *proudnice*
 b) **rotky**, -ek, f., pl. (odv. od z lat. přejatého, adaptovaného slovesa *rotovat* – proudit příponou *-ka, -ky*);
- 61) a) *hodně velký požár*
 b) **dost rozhořené, rozjeté**, -é, n.
- 62) a) *vyšitá kulička na hodnosti*
 b) **rozeta**, -y, f. (název podle podoby výšivky; *rozeta*=růžice, přejímka z fr.);
- 63) a) *technický prostředek*
 b) **savice**, -e, f. (univerbizací z dvouslovného názvu příp. *-ice*);
- 64) a) *nástroj k bourání stěn*
 b) **sekyra**, -y, f. (poj. podle podobnosti);
- 65) a) *terče na soutěžích*
 b) **sklopky**, -ek, f., pl. (od slovesa *sklopit*, příponami *-ka, -ky*);
- 66) a) *skládací žebřík*
 b) **slepičák**, -u, m. (univerbizací z dvouslovného pojmenování, uplatňuje se i metaforický přenos na základě podobnosti);
- 67) a) *hasicí zařízení, neboli sprcha*
 b) **sprinkler**, -u, m. (z angl., *sprinklery* jsou rozmístěny na potrubní síti rozvedené v objektu a při nebezpečí požáru jsou uváděny samočinně v činnost);
- 68) a) *obsluha*
 b) **strojník**, -a, m. (odvozené od *stroj*, příponou *-ník*);
- 69) a) *hasič obsluhující stříkačku*
 b) **stříkačnick**, -u, m. (odvozené příponou *-ník*);
- 70) a) *dříve petrolejová svítilna, dnes baterka, reflektory*
 b) **svítilna**, -y, f. (starší pojmenování, odvoz. od *svítit*);
- 71) a) *hadice*
 b) **šlauchy**, -ů, pl. (pojmenování přejaté z něm. *Schlauch*=hadice);
- 72) a) *řidič auta*
 b) **šmírák**, -a, m. (z něm., odv. z adaptovaného slovesa *šmírovat* příponou *-ák*);
- 73) a) *proud vody*
 b) **špric**, -u, m. (přejímka z něm. *Spritz*);

- 74) a) *stříkej* - povel
b) **špricuj** – (tvar imperativu ze slovesa *špricovat* adaptovaného z něm. *spritzen*);
- 75) a) *žebřík automobilový*
b) **štafle**, -e, f. (adaptací z něm. *Staffel* pomocí koncovky -e);
- 76) a) *soutěž jednotlivců*
b) **šturmovka**, -y, f. (odv. z něm., z adaptovaného slovesa *šturmovat* příponou -ka);
- 77) a) *stříkací hadice*
b) **tkaničky**, -ek, f. (pojmenování podle podobnosti, metaforické);
- 78) a) *plnoproudová hadice s proudnicí* – součást vozu
b) **tlakovka**, -y, f. (univerbizací ze spojení *tlaková hadice*);
- 79) a) *hasič, který troubil při poplachu*
b) **trubač**, -e, m. (odvoz. od slovesa *troubit* příponou -č);
- 80) a) *stříkačka na dohašování*
b) **tuplák**, -u, m. (přejímka z něm. *doppel* „dvojitý“, výsl. *tupl*, adaptace příponou -ák);
- 81) a) *palivový difuzér, palivová dýza* – součást vzdušní komory, difuzéru, vyústuje uprostřed této vložky
b) **tryska**, -y, f. (pojmenování podle tvaru trysky, metaforické);
- 82) a) *hasič, který běhá s proudnicí a míří na terč při soutěži*
b) **útočník**, -a, m. (odvoz. od slovesa *útočit* příponou -ník);
- 83) a) *hasičská sekyrka*
b) **valaška**, -y, f. (metaforické pojmenování podle podobnosti; sekerka na dlouhém topůrku užívaná na moravském Valašsku a na Slovensku);
- 84) a) *24 hodinová směna*
b) **varta**, -y, f. (adaptací z něm. *Warte* – hlídka, stráž, koncovkou -a);
- 85) a) *výzbrojní vůz pro technickou pomoc s vysunutým jeřábem, speciální požární vozidlo*
b) **výzbrojník**, -u, m. (univerbizací ze spojení *výzbrojní vůz* příponou -ák);
- 86) a) *prášek na likvidaci olejových skvrn*
b) **vapex**, -u, m. (pojmenování utvořené z názvu výrobku);

- 87) a) *místnost, kde se nacházejí všechny věci při soutěži*
b) **základna**, -y, f. (stylisticky neutrální pojmenování);
- 88) a) *hasič, který ošetřuje zraněné*
b) **zdravotník**, -a, m. (univerbizací příponou -ík)
- 89) a) *oblek proti sálavému teplu*
b) **žárák**, -u, m. (univerbizací z dvouslovného pojmenování příponou -ák);
- 90) a) *speciálně uzpůsobený drát na otevírání výtahů*
b) **žengle**, -e, f. (přejímka z němčiny);

13. Tematické rozdělení slovní zásoby uvedené ve slovníku

Nejpočetněji zastoupenou část slovníku tvoří:

- 1) **Názvy nástrojů a strojních zařízení** užívaných při práci hasičů. Lexikální jednotky uvádím abecedně:

Béčko - menší hadice, *berlovka* - starý typ stříkačky, *džberovka* - kbelík, *dejchák* - dýchací přístroj, *dýza* - tryska hubice, *florián* - požární člun, *frkáč* - karburátor, *hadičák* - hadicový vůz, *hákovka* - džberová stříkačka, *Hurvínkovo kalhotky* - sběrač, který se používá k sacím hrdlům stroje, *kačena* - staré auto Tatra 805 (dopravní vůz pro 2 až 6 lidí, bez vody), *karboš*, *karbeš* - karburátor (přístroj, ve kterém se děje příprava hořlavé směsi), *klimkovačka* - vylamovací nůžky, *kontejner* - Avia A 31, *kříšák* - kyslíkový dýchací přístroj, *kýblšpric* - jednoduchá stříkačka, *mašina* - požární stříkačka, *motorka* - čtyřtaktní dvouválcová stříkačka s benzinovým motorem, *nastavovák* - žebřík nastavovací, *pěnídlo* - hasičská pěna, *pepka* - autostříkačka, *popelnice* - vůz ve špatném technickém stavu, *přetlakáč* - ochrana hadice a armatury (před nadměrným namáháním tlakovými rázy), *primátor* - motorová stříkačka, *pudřenka* - popelnice, *rotky* - proudnice, *savice* - technický prostředek, *sekyra* - nástroj k bourání stěn, *slepičák* - skládací žebřík, *sprinkler* - hasicí zařízení, neboli sprcha; *šlauchy* – hadice, *štafle* - žebřík automobilový, *tkaničky* - stříkací hadice, *tlakovka* - plnoprůtoková hadice s proudnicí, *tuplák* - stříkačka na dohašování, *tryska* - palivový difuzér, *valaška* - hasičská sekyrka, *výzbroják* - výzbrojní vůz pro technickou pomoc s vysunutým jeřábem, *vapex* - prášek na likvidaci olejových skvrn, *žengle* - speciálně uzpůsobený drát na otevírání výtahů;

- 2) **Názvy oblečení, jeho součástí** a dalšího vybavení hasičů:

Blembák - ochranná přilba (patrně onomatopoické pojmenování dotvořené příponou -ák); *boják* - starý výraz pro kabát zásahového obleku, *brašna* - taška na léky, lékárníčka, *brigadyrka* – čepice, *čučka* - očníce na ochranných brýlích, *domovenka* - značení hasiče, odkud pochází; *fangle* – prapor, *harcovnice* - mosazná trubka, *hasičská kukla* - ochrana obličeje, *hasičský opasek* – užívaný jako nosič výstroje, *kopřiváky* - vycházkový požárnický stejnokroj, *kšilt* - čepice se štítkem, *ledka* - speciální

svítilna na přilbě, **povelka** - mosazná trubka, **pulitry** - vysoké kožené boty, **rozeta** - vyšitá kulička na hodnosti, **sklopky** - terče na soutěžích, **svítilna** - petrolejová svítilna, dnes baterka, reflektory; **žárák** - oblek proti sálavému teplu;

3) Názvy osob podle pracovního zařazení:

Bourač - hasič vybavený dlouhými háky, **četař** - velitel **lezec** - hasič, který proniká do ohrožených míst s žebříkem; **strojník** - obsluha, **stříkačnick** - hasič obsluhující stříkačku, **šmírák** - řidič auta, **trubač** - hasič, který troubil při poplachu, **útočník** - hasič, který běhá s proudnicí a míří na terč při soutěži, **zdravotník** - hasič, který ošetřuje zraněné;

4) Názvy dějů spojených s činností hasičů:

Dohlídka - prohlídka obytných domů, **fíčák**, **hučák** - velký oheň, **hasební práce** - zahájení hasičské práce, **houknutí** - signál zvukový, **poplach**, **jógr** - planý poplach, **námětová cvičení** - cvičení dobrovolných hasičů, **praní hadic** - udržování a čištění hadic čistou vodou, **špric** - proud vody, **šturmovka** - soutěž jednotlivců, **varta** - 24hodinová směna.

14. Slovní zásoba hasičů a způsoby jejího obohacování

Slovní zásoba profesní mluvy hasičů je doplňována různými způsoby. Nejjednodušší je přejímání slov z jiných jazyků. Vedle nejčastější němčiny se objevují přejímky z latiny, případně z řečtiny, francouzštiny, angličtiny. Přejímky jsou upravovány buď jen gramaticky, tzn. jejich tvar se přizpůsobí české gramatické soustavě, nebo slovotvorně, tzn. pomocí české přípony, která svým zakončením také přiřadí adaptované slovo k českému skloňovacímu, nebo časovacímu systému.

a) Přejímky upravené jen gramaticky, pomocí koncovky (-*o*, -*a*, -*e*), jsou:
z němčiny: *fajer* (synonymum k *fajrák*), *jógr*, *kšilt*, *šlauch*, *špric*; *fortna*, *mašina*, *varta*; *fangle*, *štafle*, *žengle*; připojují *kýblšpric* (utvořeno složením dvou přejímek z něm. *Kübel* a *Spritz*); z latiny: *cisterna*; z francouzštiny: *rozeta*, zkrácenina *dýza* (*difuzor*); z angl. *kontejner*, *sprinkler*;

b) Přejímky adaptované pomocí české slovotvorné přípony (-*ák*, -*ka*, -*oš*, -*eš*): z němčiny: *fajrák*, *tuplák*; z francouzštiny: *brigadýrka*, *karboš*, varianta *karbeš*; z angličtiny: *ledka* (z iniciálové zkratky LED = *light emitted diode* - česky „světlo vyzařující dioda“); z latiny: *motorka*;

c) Odvozeniny z přejatých slov:

z německých základů: *šmírák* (z adaptovaného slovesa *šmírovat*); *špricuj* (tvar imperativu ze slovesa *špricovat* adaptovaného z něm. *spritzen*); *šturmovka* (z adaptovaného slovesa *šturmovat*); z latinských základů: *rotky*, pl. (z přejatého, adaptovaného slovesa *rotovat*);

Nová slova domácího původu jsou tvořena především **odvozováním** (derivací). Vznikají tak především substantiva, méně často adjektiva a slovesa.

Substantiva tvoří nejpočetnější skupinu a je možné rozdělit je do těchto slovotvorných kategorií a typů:

1.Jména činitelská: -č, -ec, -ák, -ník

bourač, trubač; lezec, šmírák, útočník;

2.Jména konatelská: -ař, -ník

četař, strojník, stříkačnick;

3.Jména nositelů vlastnosti: -ák, -ky, -ka, -ice, -ík, -áč

*boják, byřák, dejchák, hadičák, kopřiváky, nastavovák, slepičák, výzbroják, žárák;
berlovka, džberovka, hákovka, tlakovka, valaška; harcovnice, proudnice, savice;
zdravotník; přetlakáč;*

4.Jména prostředků a nástrojů činnosti: -čka, -ka, -ky, -ák, -dlo, -č

*klimkovačka; čučka, povelka, tryska; rotky, sklopky; dojížd'ák, křísák, sušák;
pěnidlo; frkáč, rozdělovač;*

5.Jména dějová: -ák, -ky, -tí, -ní

hučák, fičák; dohlídky, šturmovka; houknutí, praní hadic;

6.Jména míst: -nice

hasnice, popelnice; zbrojnice;

Adjektiva se tvoří běžnými příponami: **-ní, -ný, -ský, -ový, -cí** od substantivních i slovesných základů:

*hasební, přepravní, ruční; topný; hasicí, hasičský, záchrannářský; cisternový,
motorový, námětový;*

Využívají se také adjektiva ze slovesných tvarů: *rozhořené, rozjeté;*

Sémantické tvoření slov je založeno na přenášení slovního významu. Nevzniká nové slovo, ale již existující slovo dostává další význam. Ve slovníku hasičské profesní mluvy jsou zastoupeny:

a) lexikální metafory: *Hurvínkovo kalhotky* - sběrač, který se používá k sacím hrdlům stroje, *kačena* - staré auto Tatra 805, *kontejner* - Avia A 31 (pojmenování podle tvaru auta), *popelnice* - velmi špatné, staré auto, *puďřenka* - popelnice s víkem, *pulitry* - vysoké kožené boty, *rozeta* - kulička na hodnosti ve tvaru růžice, *sekyra* - nástroj na bourání při hašení (podobnost v tvaru), *tkaničky* - stříkací hadice (tenké), *tryska* - palivový difuzér (podle tvaru), *valaška* – hasičská sekyrka, *vatra* – velký oheň;

b) lexikální metonymie: sem je možno řadit např. pojmenování *florián* - požární člun (pojmenování souvisí s Floriánem, patronem hasičů); *pepka* - autostříkačka (žertovné pojmenování utvořené z osobního jména Josefa), *primátor* - motorová stříkačka (pojmenování podle značky výrobku); *kšilt* - užitý ve významu čepice se štítkem (zde jde o synekdochu, označuje se celek částí).

Frekventované je **zkracování slov**, neboli **univerbizace**, sémantické krácení. Univerbizaci podléhají většinou víceslovná pojmenování skládající se z části určované a určující. Z víceslovného pojmenování se vybere slovo určující (obvykle je to adjektivum) a z něho se pomocí slovtvorného formantu vytvoří nové, jednoslovné pojmenování. Univerbizovaných jednotek je celá řada. Při dotváření univerbizovaných jednotek se uplatňují přípony: **-ák, -ka, -ice, -č:**

boják, dejcháček, hadičák, nastavovák, slepičák, výzbroják, žárák; berlovka, džberovka, hákovka, povelka, tlakovka; harcovnice, savice; přetlakáč.

Zkracují se i jednoslovné názvy, jako např. *difuzor* – *dýza*, název utvořený stažením ze začátku a konce s vynecháním střední části, *karburátor* – *karboš, karbeš*, utvořený z počátečních nebo prvních dvou slabik, doplněný českými expresivními příponami.

Zvláštním případem je dotvoření pojmenování z fonetické podoby písmena příponou prostě zařazující, neměnicí význam: **-čko:** *běčko* - menší hadice, *céčko* - větší hadice.

Konečně se uplatňují také **víceslovná pojmenování**. Jsou to ustálená spojení slov s jednotným významem a s jednotnou pojmenovací funkcí. Protože taková pojmenování mají jasnou motivaci, jednoznačnou specifičnost a významovou diferenciaci, užívají se především ve stylu odborném. Mohou však být využity

i v profesní mluvě. Ve slovníku jsou to např. spojení: *hasební práce* - zahájení hasičské práce, *hasičská kukla* - ochrana obličeje, součást nehořlavého obleku; *hasičský opasek* - slouží jako nosič výstroje; *námětová cvičení* (prováděli dobrovolní hasiči) a metaforické *Hurvínkovo kalhotky* (přivlastňovací adjektivum má nářeční zakončení na *-ovo*; zde se projevuje nářeční rys jihozápadočeský; zakončení je společné pro všechny rody a ustrnulé: *použití Hurvínkovo kalhotek*).

15. Klasifikace profesních pojmenování podle způsobu utvářenosti:

1) **Pojmenování utvořená derivací ze slovesných základů** pomocí přípony **-ák**, dále pomocí přípon, **-ák,-č, -oš, -eš, -ka, -ky, -čka, -dlo** označující **prostředky a nástroje**, ale také samotné **děje a činnosti**:

Dojžd'ák - nedopalek, *frkáč* - karburátor, *křísák* - kyslíkový dýchací přístroj pro první pomoc, *čučka* - ocnice na ochranných brýlích, *klimkovačka* - vylamovací nůžky (od slovesa *klimkovat*), *povelka* - trubka k trubení na povel; *pěnidlo* - hasičská pěna, *rotky* – proudnice, pl. (od adaptovaného *rotovat* – proudit); *sklopky* - terče na soutěžích (příp. *-ky*); přiřazuji ještě pojmenování *blembák* - ochranná přilba (málo jasné, snad onomatopoické);

Fičák – velký oheň, *hučák* – velký oheň, syn. k *fajrák*, *dohlídky* - prohlídky obytných domů, *šturmovka* - soutěž jednotlivců (ze slovesa *šturmovat* adaptovaného z něm.);

2) **Pojmenování odvozená z různých slovotvorných základů (slovesných i jmenných)**, označující **činitele a konatele děje** (přípony **-č, -ec, -ák, -ař, -ník**):

Bourač - hasič vybavený dlouhými háky, *lezec* - hasič, který proniká do ohrožených míst s žebříkem, *šmírák* - řidič auta, *trubač* - hasič, který troubil při poplachu, *útočník* - hasič, který běhá s proudnicí a míří na terč při soutěži;

Četař - velitel, vedoucí organizované pracovní skupiny, *strojník* - technická obsluha, *stříkačnick* - hasič obsluhující stříkačku;

3) **Pojmenování vzniklá z adjektivních základů**, označující **nositele vlastností** (přípony **-ák, -áč, -ka, -ice, -ík**), uplatňuje se proces univerbizace:

Boják - starý výraz pro kabát zášahového obleku; *byťák* - bytový požár; *dejchák* - dýchací přístroj, *hadičák* - hadicový vůz; *nastavovák* - nastavovací žebřík; *slepičák* - skládací žebřík; *výzbrojník* - výzbrojní vůz s vysunutým jeřábem; *žárák* - oblek proti

sálavému teplu; **přetlakáč** - ochrana hadice a armatury před nadměrným namáháním tlakovými rázy, přetlakový ventil; **zdravotník** - hasič, který ošetřuje zraněné;

Berlovka - starý typ stříkačky; **džberovka** - kbelík; **hákovka** - džberová stříkačka; **tlakovka** - plnoprůtoková hadice s proudnicí, tlaková hadice; **harcovnice** - trubka k výjezdu, harcovní trubka; **savice** - technický prostředek, (asi ze spojení *savá hadice*).

Přiřazuji pojmenování **domovenka** - značení hasiče, ze které země pochází; utvořeno pomocí přípony **-enka** a patří do zvláštní sémanticko-slovo tvorné skupiny jmen, do podskupiny jmen od substantiv nedějových.

4) **Pojmenování vzniklá sémantickým tvořením na základě podobnosti, nebo vnitřní souvislosti**

Lexikální metafora:

Hurvínkovo kalhotky, **Hurvínkovo kalhotek** – sběrač ve tvaru kalhotek (používá se k sacím hrdlům stroje), **kačena** - staré auto Tatra 805, **popelnice** – staré auto; **puďřenka** - popelnice (ironický název); **pulitry** - vysoké kožené boty; **tkaničky** - stříkací tenké hadice, **vatra** - velký oheň; přirovnání **jelo to jako blesk**;

Lexikální metonymie:

Florián – požární člun (Florián, patron hasičů); **pepka** – autostříkačka (z osobního jména Josefa), **primátor** - motorová stříkačka (podle značky výrobku); **kšilt** – čepice se štítkem (synekdocha).

5) **Pojmenování přejatá**

a) s minimální úpravou mluvnické charakteristiky: **fangle** - prapor, **fortna** - vrátnice (nářeční podoba z něm. *Pforte=brána*); **jógr** - planý poplach (nářeční podoba z něm. *Jager=lovec, honec*); **kšilt** - čepice se štítkem (z něm. jinak obecně *kšiltovka*); **kýblšpric** - jednoduchá stříkačka (složenina ze dvou přejímek); **mašina** - požární stříkačka (z něm. *Maschine*); **šlauchy** – hadice, pl. (z něm. *Schlauch=hadice*); **špric**, - proud vody (z něm. *Spritz*); **špricuj** – stříkej (imperativ od *špricovat* adaptovaného z něm. *spritzen*); **štafle** - žebřík automobilový (z něm. *Staffel*); **varta** - 24 hodinová směna (z něm. *Warte=hlídka, stráž*); **žengle** - speciálně uzpůsobený drát na otevírání výtahů (z něm.); **kontejner** - Avia A31 - druh auta (z angl., vypadá jako kontejner);

sprinklery - hasicí zařízení, neboli sprchy (z angl.); *rozeta* - vyšitá kulička na hodnosti (z fr. *rozeta*=růžice);

b) upravená slovo tvornou příponou: *brigádýrka* - čepice se štítkem (z vojen. slangu, adaptace příponou *-ka*); *fajrák* - velký oheň (z něm. *Feuer* pomocí přípony *-ák*); *ledka* - svítidla na přilbě (ze zkratky LED, adaptovaná příponou *-ka*); *tuplák* - stříkačka na dohašování (z něm. *doppel*, adaptace příponou *-ák*);

c) zkrácená a obměněná českou příponou n. koncovkou: *karboš* - karburátor (zkrácenina z fr. karburátor, adaptace expr. příp. *-oš*); *karbeš* - synonymum ke *karboš* (expr. přípona *-eš*); *dýza* - tryska hubice (zkrácenina z pojmu *difuzor*- přejímka z fr., tam z lat. – tech. plynu se rozšiřující kanál sloužící k zvýšení tlaku protékající tekutiny; vzniklo zkrácením a adaptací koncovkou *-a*);

6) Pojmenování vzniklá přenesením propriálního pojmenování na apelativum:

florián - požární člun (podle Floriána, patrona hasičů); *primátor* - motorová stříkačka (podle výrobní značky); *pepka* - autostříkačka (z domácí podoby jm. *Josefa*); *vapex* - prášek na likvidaci olejových skvrn (podle názvu výrobku).

K nepříliš zdařile vytvořeným odvozeným pojmenováním patřilo označení hasičů jako *požárnici*. Místo správného činitelského pojmenování *hasič* od slovesa *hasit*, se začalo užívat jméno konatelské, odvozené příponou *-ník* od substantiva *požár* - *požárník*. Tedy šlo o člověka, který něco konal s požárem. Nevýhodnost tohoto pojmenování je zřejmá. Jako nevhodně utvořené se mi jeví i pojmenování *požároviště* (utvořené od *požár* rozšířenou příponou *-oviště*) a *hasnice* (lesní požár; název místa, kde se hasí, užitá přípona *-nice*).

16. Závěr

Cílem teoretické části práce bylo podat vývoj dobrovolných hasičských sborů na Českobudějovicku. Seznámila jsem se s vývojem hasičských sborů, techniky a oblečení. Každá etapa vývoje má své typické rysy, vliv na ni má samozřejmě i politická situace v daných letech. Snažila jsem se daný vývoj zachytit co nejlépe a popsat nejdůležitější situace v daném období.

Praktická část byla zaměřena na profesionalismy hasičů. V této části bylo dost obtížné daná slova shánět, protože každá skupina hasičů má pro různé věci odlišné pojmenování. Liší se například profesní mluva hasičů v Čechách a na Moravě. Cílem této výzkumné části bylo seřadit slova, zjistit jejich význam a pravděpodobný vznik, případně cizí původ. U spousty slov je patrný původ z němčiny, vyskytují se zde však i přejímky z angličtiny, francouzštiny a latiny. Při analýze jsem dále postupovala tak, že nejprve jsem získané názvy rozdělila podle tematického zaměření, potom jsem si všimla, způsobů a postupů, jakými pojmenování vznikala. Práce je doplněna o rejstřík slov pro lepší a rychlejší orientaci. Přílohy obsahují fotografie některých hasičských předmětů, nástrojů a oblečení.

Práce věnovaná profesní mluvě hasičů mě obohatila o poznatky z oblasti vysoce záslužné pracovní činnosti vyžadující profesní zdatnost, neohroženost a vytrvalost. Přestože soubor mnou sebraných profesních výrazů není úplný, domnívám se, že i na malém vzorku **90** lexikálních jednotek jsem mohla ukázat zajímavou jazykovou tvořivost ve prospěch stručnosti, jednoznačnosti a přesnosti. Zároveň jsou některé vytvořené názvy i vtipné a expresivně zbarvené. Profesní mluva hasičů obsahuje vedle jednotek stylisticky neutrálních (*brašna* - taška na léky, lékárníčka; *sekyra* - nástroj k bourání stěn; *svítilna* - dříve petrolejová svítilna, dnes baterka, reflektory; *tryska* - palivový difuzér; *základna* - místnost, kde se nachází všechny věci při soutěži) i pojmenování expresivně zbarvená, jako např. už několikrát zmíněné *Hurvínkovo kalhotky*, *karboš/karbeš*, *pepka*, expresivita se projevuje i u některých přejímek, zvláště z němčiny, jako *jógr*, *kýblšpric* aj. Stylisticky neutrální jsou většinou víceslovné názvy (*hasební práce*, *hasičská kukla*, *hasičský opasek*, *námětová cvičení*, *ruční stříkačky*,

topné období, záchranná práce apod., které jinak tvoří součást odborné terminologie. V profesní mluvě jsou však využívány také (*palivová dýza* aj.).

Tematicky se nejvíce pojmenování vztahuje k oblasti prostředků, nástrojů a strojových zařízení, s nimiž hasiči bezprostředně pracují (*dejchák, křísák; frkáč, hadičák, hákovka, klímkovačka* aj.), dále jsou to názvy hasičského oblečení a vybavení (*blembák, brigádýrka, čučka, kopřiváky, ledka, pulitry* apod.).

Ze slovtvorné analýzy je zřejmé, že nejpočetněji zastoupené jsou výrazy utvořené odvozováním a zde pak zejména názvy vzniklé univerbizací (*hadičák, nastavovák, výzbroják, žárák; berlovka, hákovka, tlakovka; savice; přetlakáč*). Uplatňuje se i sémantické tvoření (*kačena, popelnice, tkaničky; florián, pepka* aj.), využívány jsou přejímky (*fajrák, sprinklery, šlauchy, žengle*) nebo odvozeniny z nich (*rotky, šturmovka*). Skládání se téměř neuplatňuje, víceslovných názvů je málo (*Hurvínkovo kalhotky, palivová dýza*). Při tvoření nových pojmenování se užívají slovtvorné přípony vytvářející slovtvorné typy jako ve spisovné češtině: **-č, -ec, -ák, -ař, -ník** pro tvoření názvů osob, **-ák, -č, -oš, -eš, -ka, -ky, -čka, -dlo** pro názvy prostředků a nástrojů, **-ák, -áč, -ka, -ice, -ík** pro názvy nositelů vlastnosti. Jak je vidět, některé přípony, zvláště **-ák** a **-ka** jsou polyfunkční a vyskytují se ve všech skupinách.

17. Použitá literatura

- Caletka, J.:** *Hasičská kronika okresu České Budějovice*. České Budějovice, 2003.
- Daneš, F. a kol.:** *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.
- Holub, J., Lyer, S.:** *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem ke slovům kulturním a cizím*. Praha: SPN, 1978.
- Hubáček, J.:** *O českých slanzích*. Ostrava: Profil, 1981.
- Hubáček, J.:** *Malý slovník českých slangů*. Ostrava, 1988.
- Hugo, J. a kol.:** *Slovník nespisovné češtiny*. Praha, 2006.
- Chloupek, J.:** *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: UJEP, 1986.
- Chloupek, J. a kol.:** *Stylistika češtiny*. Praha: SPN, 1991.
- Jaklová, A.:** *Cirkusácký slang*. In: *Jihočeská vlastivěda*, sv. Jazyk. České Budějovice: JČN, 1987, s. 119-126.
- Jaklová, A.:** *Jihočeské slangy*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu I*. Sborník katedry českého jazyky PF JU v Českých Budějovicích. České Budějovice 1992, s. 60-72.
- Jaklová, A.:** *Pivovarský slang v jižních Čechách*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu II*. Sborník katedry českého jazyky PF JU v Českých Budějovicích. České Budějovice 1993, s. 50-68.
- Jaklová, A.:** *Voroplavba a vorařský slang v jižních Čechách*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu III*. Sborník katedry českého jazyky PF JU v Českých Budějovicích. České Budějovice 1994, s. 49-70.
- Jaklová, J.:** *Rybníkářství a rybníkářský slang v jižních Čechách*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu IV*. Sborník katedry českého jazyky PF JU v Českých Budějovicích. České Budějovice 1995, s. 48-66.
- Klimeš, L. (ed.):** *Sborník přednášek z VI. konference o slangu a argotu v Plzni 15.-16. září 1998*. Plzeň: PF ZČU, 1998, s. 47-53.
- Klimeš, L.:** *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československé republice, v České republice a Slovenské republice v letech 1920-1996*. Plzeň 1997.
- Kraus, J., Petráčková, V. a kol.:** *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2001.

Lenc, V.: *140 let Profesionálních hasičů v Českých Budějovicích.* České Budějovice, 2006.

kol. autorů: *Mluvnice češtiny 1, část III., Tvoření slov,* s. 191-522. Praha: Academia, 1986.

kol. autorů: *Příruční mluvnice češtiny.* Vydání 2., opravené. Praha: NLN, 1996.

18. Seznam příloh

1. *Rejstřík*
2. *Hasičské desatero*
3. *Zkratky hasičských názvů*
4. *Hasičské vlajky*
5. *Hasičská uniforma, helma*
6. *Hasičské proudnice*
7. *Ruční stříkačky*
8. *Mechanické stříkačky*

Příloha 1.

Rejstřík

B

béčko · 34, 42, 46
berlovka · 34, 42, 45, 46, 49, 52
blembák · 34, 42, 48, 52
boják · 34, 42, 45, 46, 48
bourač · 7, 34, 43, 45, 48
brašna · 34, 42, 51
brigádýrka · 34, 42, 44, 50, 52
byřák · 34, 45, 48

C

céčko · 35, 46
cisterna · 35, 44

Č

četař · 7, 35, 43, 45, 48
čučka · 35, 42, 45, 48, 52

D

dejchák · 35, 42, 45, 46, 48, 52
dobrovolného hasičského sboru · 5
dobrovolní hasiči · 30
dohlídka · 35, 43, 45, 48
dojížděák · 35, 45, 48
domovenka · 35, 42, 49
dost rozhořené · 39
dýza · 35, 40, 42, 44, 46, 50, 52
džberovka · 35, 42, 45, 46, 49

F

fajer · 35, 44
fajrák · 35, 36, 44, 48, 50, 52
fangle · 35, 42, 44, 49
fičák · 35, 36, 43, 45
florián · 28, 36, 42, 46, 49, 50, 52
fortna · 36, 44, 49
frkáč · 36, 42, 45, 48, 52

H

hadice · 7, 27, 34, 35, 38, 39, 40, 42, 46, 49
hadičák · 36, 42, 45, 46, 48, 52
hákovka · 36, 42, 45, 46, 49, 52
harcovat · 36
harcovní trubka · 36, 49
harcovnice · 36, 42, 45, 46, 49
hasební práce · 36, 43, 47, 51
hasicí · 5, 39, 42, 45, 50
Hasicí řád · 5
hasič · 62
hasiči · 7, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 26, 28,
29, 30, 34, 37, 38, 47, 52
hasičská cvičení · 15
hasičská jednota · 10, 11, 16, 19, 62
hasičská kukla · 36, 42, 47, 51
hasičská zbrojnice · 6
hasičské prapory · 7
hasičské sbory · 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16
hasičské zbrojnice · 12
hasičské župy · 5
hasičského sboru · 2, 5, 6, 7, 11
hasičského stejnokroje · 24
hasičskou techniku · 19
hasičský opasek · 36, 42, 47, 51
hasičský sbor · 10, 14, 16, 19
hasičských jednotách · 18
hasičských sborů · 4, 2, 4, 5, 6, 9, 10, 13, 15, 29, 51
hasičských zbrojnic · 11, 30
hasičstva · 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 62
hasičství · 6
hasičstvo · 12, 14, 28
hasičů · 1, 4, 5, 2, 5, 8, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 27, 28, 29, 34, 36,
42, 43, 44, 46, 49, 50, 51, 54
hasičům · 12, 16, 19
hasnice · 36, 45, 50

hlídky · 7, 11, 14, 18
hořící · 4, 7
houknutí · 36, 43, 45
hučák · 35, 36, 43, 45, 48
Hurvínkovo kalhotky · 37, 42, 46, 47, 49, 51, 52

Ch

Chcípačka · 11

J

jelo to jako blesk · 34, 49
jógr · 37, 43, 44, 49, 51

K

kačena · 37, 42, 46, 49, 52
karbeš · 37, 42, 44, 46, 50, 51
karboš · 37, 42, 44, 46, 50, 51
klímkovačka · 37, 42, 45, 48, 52
kontejner · 37, 42, 44, 46, 49
kopřiváky · 37, 42, 45, 52
křísák · 37, 42, 45, 48, 52
kšilt · 37, 42, 44, 46, 49
kýblšpric · 37, 42, 44, 49, 51

L

ledka · 37, 42, 44, 50, 52
Lezci · 7
lezec · 37, 43, 45, 48

M

mašina · 38, 42, 44, 49
motorka · 38, 42, 44

N

námětová cvičení · 38, 43, 47, 51
nastavovák · 38, 42, 45, 46, 48, 52

O

oheň · 4, 11, 27, 35, 36, 43, 46, 48, 49, 50

P

pěnídlo · 38, 42, 45, 48
pepka · 38, 42, 46, 49, 50, 51, 52
popelnice · 38, 42, 45, 46, 49, 52
povelka · 38, 43, 45, 46, 48
požár · 22, 23, 27, 34, 36, 39, 48, 50
požární družstva · 22
požární ochrana · 5, 18, 20, 26, 28, 61, 62
požární ochranu · 5
požární ochrany · 18, 19, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 61, 62
požární řád · 4, 5
požární technika · 20
požární techniky · 23
požární zbroj · 19
požárníci · 20, 21, 25, 26, 27, 28, 50
požárnický znak · 20
požárnických organizací · 25, 26, 27
požárnických vozidel · 21
požárního družstva · 5, 7
požárních družstev · 24
požárních organizací · 26
požárních sborů · 21, 27
požárních zbrojnicích · 21
požárník · 19, 21, 50, 62
požárníků · 21, 24, 25, 28, 29
požárníkům · 21
požárovišti · 20
požáru · 7, 9, 11, 12, 15, 39
požárů · 4, 7, 11, 14, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 27
požáry · 4, 11, 15, 18, 22, 25, 29
praní hadic · 38, 43, 45
preventivní prohlídky · 25
primátor · 38, 42, 46, 49, 50
protipožární prevence · 18
protipožárních jednotkách · 19
proudnice · 27, 39, 42, 45, 48, 55, 65
přetlakáč · 38, 42, 45, 46, 49, 52
pudřenka · 38, 42, 46, 49
pulitry · 38, 43, 46, 49, 52

R

rotky · 39, 42, 44, 45, 48, 52
rozeta · 39, 43, 44, 46, 50
rozjeté · 39, 45

S

savice · 27, 39, 42, 45, 46, 49, 52
sběrač · 37, 42, 46, 49
sbor dobrovolných hasičů · 61
sekyra · 39, 42, 46, 51
sirény · 15, 27
sklopy · 39, 43, 45, 48
slepičák · 39, 42, 45, 46, 48
sprinkler · 39, 42, 44
stejnokroj · 10, 11, 14, 16, 20, 23, 37, 42
strojník · 39, 43, 45, 48
stříkaček · 10, 11, 21
stříkačkami · 21
stříkačku · 7, 10, 22, 39, 43, 48
stříkačky · 5, 7, 11, 19, 25, 26, 27, 34, 42, 49, 51, 55, 67, 68
stříkačníci · 7
stříkačnick · 39, 43, 45, 48
svítilna · 37, 39, 43, 50, 51

Š

šlauchy · 39, 42, 49, 52
šmírák · 39, 43, 44, 45, 48
špric · 39, 43, 44, 49
špricuj · 40, 44, 49
štafle · 40, 42, 44, 49
šturmovka · 40, 43, 44, 45, 48, 52

T

tkaničky · 40, 42, 46, 49, 52
tlakovka · 40, 42, 45, 46, 49, 52
trubač · 40, 43, 45, 48
trubači · 7
tryska · 35, 40, 42, 45, 46, 50, 51
tuplák · 40, 42, 44, 50

U

útočník · 40, 43, 45, 48

V

valaška · 40, 42, 45, 46
vapex · 40, 42, 50
varta · 40, 43, 44, 49
vatra · 35, 46, 49
výzbroják · 40, 42, 45, 46, 48, 52

Z

základna · 22, 23, 27, 41, 51
zbrojnic · 12, 16, 22, 26, 29
zbrojnice · 6, 26, 27, 30, 45
zdravotník · 7, 41, 43, 45, 49

Ž

žárák · 41, 43, 45, 46, 48, 52
žengle · 41, 42, 44, 49, 52
žhářství · 11

Příloha 2.

Hasičské desatero

1. Nehledej v dobrovolném sboru hasičském ni zisku, ni slávy, nýbrž jen povinnosti bratrské pomoci v neštěstí.
2. Jsi-li hasičským dobrovolníkem, buď jím celou duší a celým tělem, nemáš-li dobré vůle, nejsi dobrovolníkem a jsi dobré věci na obtíž.
3. Buď obětavý a statečný, ale jednej vždy s rozvahou, zbytečně nevydávej se v nebezpečí a dbej v činnosti hasičské svého zdraví.
4. Jsi-li činovníkem, nevypínej se nad jiné, ale pamatuj, že ti, kteří Tě zvolili, očekávají od Tebe činnosti zvýšenou a všechny přednosti těla i duše.
5. Bratry své považuj za rodné, jsi-li vzdělanější, nepohrdej jimi, ale hled' se jich povznést.
6. Pamatuj, že na hasičském dobrovolníku se žádá povaha přímá, šlechetná a vlastenecká, v pospolitém jednání počestná a vlídná.
7. Užitečnost hasičského zřízení dokazuje se lépe skutky než slovy, ale zájmy hasičské dlužno vždy a všude slušným způsobem hájit.
8. Nevyvolávej ve spolku různic, sporů a pohoršení, ale přičiň se kvůli dobré věci, abys všeliké neshody přátelským způsobem zamezil nebo usmířil.
9. Máš-li na sobě čestný stejnokroj hasičského dobrovolníka, pamatuj, že nevhodným způsobem a chováním nezpůsobíš hanbu jen sobě, ale zařízení, jehož odznak nosíš.
10. Jsi-li členem hasičské dobrovolnosti, pak se tímto desaterem říd' a pak budeš dobrým hasičským dobrovolníkem.

Příloha 3.

Zkratky hasičských názvů

PO- Požární ochrana
SDH- Sbor dobrovolných hasičů
JPO-Jednota požární ochrany
OHJ- Okresní hasičská jednota
MHJ- Místní hasičská jednota
ČSPO-Československý svaz požární ochrany
SPO- Svaz požární ochrany
MP- Mladý požárník
MH-Mladý hasič
HZS- Hasičský záchranný sbor
HVP- Hasičská vzájemná pojišťovna
VPO- Výzbrojna požární ochrany
CHH-Centrum hasičského hnutí
CAS-Cisterna automobilová stříkačka
CO-Civilní ochrana
CPO-Civilní protiletectká ochrana
ČSH- Československý svaz hasičstva
ČSPO- Československý svaz požární ochrany
KI PO-Krajská inspekce požární ochrany
KUPO-Krajské učiliště požární ochrany
ZHJ- Zemská hasičská jednota
ZNV- Zemský národní výbor
ZÚHJ-Zemská ústřední hasičská jednota
POŽ- Požární ochrana železnic do roku 1994
ZJ PO- Závodní jednotka požární ochrany- po roce 1948
ZPÚ- Závodní požární útvar-po roce 1948
HZS ČD- Hasičská záchranná služba Českých drah- od roku 1995
HZS ČR- Hasičský záchranný sbor České republiky od roku 1995

ZJ CO- Závodní jednotka civilní ochrany od roku 1950

MJ ČSH- Místní jednota Českého svazu hasičstva 1950-1952

PD CO- Požární družstvo civilní ochrany

Příloha 4.

Hasičské vlajky (ukázka)

Příloha 5.

Hasičská uniforma, helma (ukázka)

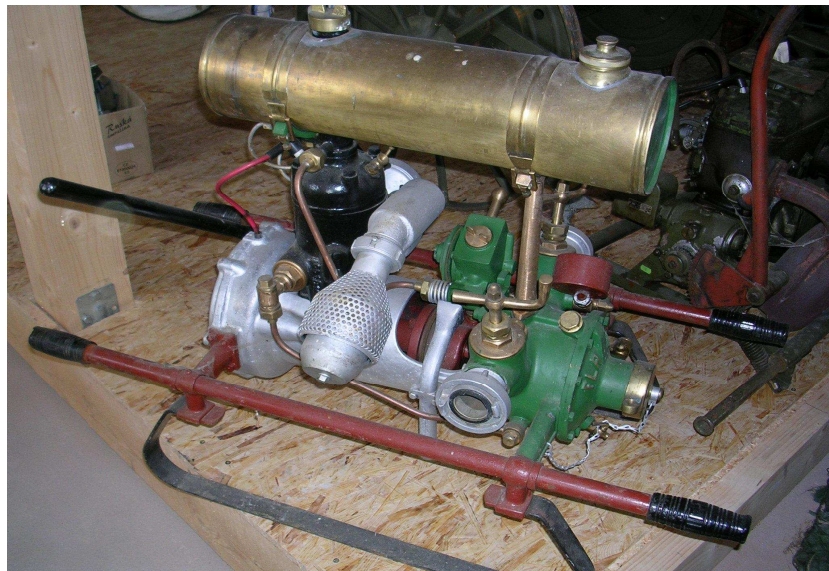
Příloha 6.

Hasičská proudnice

Příloha 7.

Ruční stříkačky (ukázka)

Příloha 8.

Mechanické stříkačky (ukázka)

